

VARIA

XXVII

**Zborník abstraktov z XXVII. kolokvia mladých jazykovedcov
(Banská Bystrica – Šachtičky 21. 11. – 23. 11. 2018)**

**Editorka a editor
Veronika Gondeková
Gabriel Rožai**

**Banská Bystrica
Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV,
pobočka pri Katedre slovenského jazyka a komunikácie Filozofickej fakulty
Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici**

2018

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV,
pobočka pri Katedre slovenského jazyka a komunikácie Filozofickej fakulty
Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Editorka a editor

Mgr. Veronika Gondeková

Mgr. Gabriel Rožai, PhD.

Za jazykovú stránku textov zodpovedajú autori.

Organizačný výbor konferencie

Mgr. Gabriel Rožai, PhD., Mgr. Anna Gáliková, PhD., Mgr. Veronika Gondeková,

Mgr. Alexandra Chomová, PhD., Mgr. Patrícia Molnárová, PaedDr. Ivan Očenáš,

PhD., Mgr. Simona Šedovičová, Mgr. Lujza Urbancová, Ph.D.

Vydavateľ

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Filozofická fakulta

© 2018

ISBN 978-80-557-1437-0

Obsah

Úvod	6
Katarzyna Burska: O wartościach i wartościowaniu na stronach internetowych gospodarstw agroturystycznych	7
Bartłomiej Cieśla: Językowe środki wartościowania w laudacjach	9
Jaroslav David – Jana Davidová Glogarová: Proper Names Thematization – General Remarks on the Process	10
Dominika Fatulová: Jazykovedná terminológia morfolologickej roviny slovenského a poľského jazyka	12
Tomáš Godiš: Die Sprache der Boulevardpresse – Emotionalisierung und Manipulierung	14
Veronika Gondeková: Argument v televíznych reláciách žánru reality TV	16
Ганна Олександрівна Гелбутовська – Людмила Олександрівна Кравченко: Методи виявлення сугестивного впливу асоціацій в політичній рекламі	17
Marek Janosik-Bielski: O andělích a lidech	19
Katarína Jóbová Sziveková: Žiak s odlišným materinským jazykom na hodinách slovenského jazyka a slovenskej literatúry	21
Pavína Kašpárková: Morfonologické alternace v derivaci českých a slovenských deminutiv	22
Ivana Klabníková: Sládkovičova báseň <i>Ohlasi</i>	23
Tereza Klemensová: Konstrukt staré češtiny v historizující próze 19. a 20. století	24
Natália Kolenčíková: Sémanticko-pragmatické aspekty politických nadávok	25
Kristýna Kovářová: Vytváření reality prostřednictvím jazyka v prózách Eduarda Štorcha	27
Slavomíra Krištofová: Teoreticky o (praktickej) komunikačnej kompetencii v edukačnom procese	28
Mária Matiová: Univerzálna a kultúrne determinovaná báza jazykového obrazu oka v slovenčine	29

Ірина Вадимівна Мельник: Екологія українського антропонікону	32
Katarína Mikulcová: Jazyk a štýl vínných etikiet	34
Patricia Molnárová: Perspektívy vplyvu ideológie na žánre analytickej publicistiky v stránickej tlači v roku 1968	35
Elwira Olejniczak: Naruszenia prostoty, jasności i zwięzłości stylu w wypowiedziach uczestników rozpraw sądowych	36
Veronika Perovská: Gramatické kategórie osoby a čísla a ich transpozície v historických textoch	37
Patrik Petráš: Typológia chýb strojového prekladu z angličtiny do slovenčiny	38
Kristína Piatková: Komunikačno-pragmatické funkcie módných slovíec cudzej proveniencie	41
Zuzana Popovičová Sedláčková: Variácie zámen <i>taký, taká, také</i> v komunikačných súvislostiach	42
Martina Ptáčníková: K uplatnění lidové etymologie v urbanonymii	43
Soňa Rešovská: Interlingválna onomaziologická komparácia z pohľadu teórie lexikálnej motivácie	44
Gabriel Rožai: Ukrajinské rusínske nárečie obce Pača v Gemeri v komunikácii rôznych generácií	46
Agata Rupińska: Adaptace exonym v polštině a češtině	48
Gabriela Slezáková: Prímená obyvateľov Hrnčiarskych Zalužian v roku 1918 a dnes	49
Roman Soóky: Teoretické aspekty interpretačnej kompetencie	50
Mária Stanková: Publicizmus a jeho funkcia v lexikálnej zásobe súčasného slovenského jazyka	51
Mária Strýčková: K problematike latinsko-cirkevnoslovanského glosára	52
Barbora Štěpánková: K možnostem zpracování predikativ v jednojazyčném slovníku	53
Tinglin Sun: Čínska exonyma v češtině – na příkladu cestopisu <i>Byli jsme v zemi květů</i>	55
Яна Станіславівна Вільчинська: Концепт «СЕЛЮ» в романах Люко Дашвар	56

Soňa Wojnarová: Pomístní jména obsahující apelativa draha a dráha z pohledu (nejen) lidové etymologie 58

Liqun Yi: Stylish words in a comparative aspect: the Russian “toxic” and the Chinese “you du de” 60

Úvod

Dostáva sa vám do rúk zborník abstraktov príspevkov, ktoré budú prednesené na XXVII. kolokviu mladých jazykovedcov, organizovanom banskobystričkou pobočkou Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave E. Štúra SAV, pracujúcou na Katedre slovenského jazyka a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Ako naznačujú názvy jednotlivých príspevkov, čaká nás tematicky a metodologicky pestrý trojdňový prednáškový cyklus, približujúci aktuálne teoretické a empirické okruhy domácej i zahraničnej lexikológie, onomastiky, analýzy mediálneho diskurzu, teórie komunikácie, morfológie, štylistiky, etnolingvistiky, komparatívnej a korpusovej lingvistiky, historickej gramatiky a dejín spisovného jazyka, dialektológie, ale aj iných lingvistických či pomedzných disciplín.

Budeme radi, ak tento súbor abstraktov využijete počas realizácie podujatia ako pomôcku pri oboznamovaní sa s témami a cieľmi jednotlivých príspevkov. Na konci zborníka sa nachádza niekoľko čistých strán a tie môžu slúžiť na vaše podnety, postrehy a otázky k jednotlivým príspevkom.

Veríme, že sme pripravili publikáciu, ktorá bude pre vás užitočná a nájde svoje využitie nielen počas konania kolokvia, ale aj po ňom.

Editorka a editor

O wartościach i wartościowaniu na stronach internetowych gospodarstw agroturystycznych

Katarzyna Burska

Popularność gospodarstw agroturystycznych rośnie z każdym rokiem, świadczyć może o tym chociażby liczba ofert takiego spędzania wolnego czasu pojawiająca na portalach z baza noclegowymi. W artykule oglądowi zostaną poddane wartości, które wyłaniają się z analizy komunikatów zamieszczanych na stronach internetowych gospodarstw agroturystycznych funkcjonujących w województwie łódzkim, a także językowe i pozajęzykowe środki służące wartościowaniu. Prowadzone w latach ubiegłych badania dotyczące aksjologii w ofertach turystycznych promujących wypoczynek za granicą pozwolą na ujęcie porównawcze i odpowiedź na pytanie, czy osoby decydujące się na urlop w Polsce poszukują tych samych wartości. Istotne będzie także zestawienie sposobów wyrażania sądów oceniających dodatnio – zarówno tych komunikowanych wprost, jak i środkami pośrednimi (peryfrazy, metafory, leksemy kontekstowo wartościujące).

Artykuł ma przynieść odpowiedź na kilka pytań: Co jest przedmiotem wartościowania? Jakie wartości z klasyfikacji zaproponowanej przez Janinę Puzyninę (transcendentne, poznawcze, estetyczne, moralne, obyczajowe, witalne, odczuciowe) dominują w badanym materiale? Za pomocą jakich środków odbywa się waloryzowanie? Które środki leksykalne – prymarnie czy wtórnie wartościujące – są częściej wykorzystywane i dlaczego? Jaki jest cel posługiwania się nieobojętnymi aksjologicznie sformułowaniami na firmowych stronach internetowych oprócz funkcji perswazyjnej?

Już same nazwy gospodarstw agroturystycznych niejednokrotnie sugerują, co mogą zaoferować decydującym się na wypoczynek na wsi ich właściciele. Wśród wartości dominujących w onimach są cisza i spokój (*Bogusławickie Zacisze*, *Cicha Zatoka Gospodarstwo Agroturystyczne*, *Zacisze Leśne Nad Pilicą*, *Domki Ciche Zakątek*), a także ekologia i kontakt z naturą (*AgroFerma Pod Bocianim Gniazdem*, *AgroFerma Pod Bocianim Gniazdem*, *Lilia, Nad Stawem*, *Przy Lesie*, *Pod Kasztanem*, *Pod Lasem*, *Zielona Przystań*, *Agroturystyka Pasięka Ekologiczna*). Analiza komunikatów publikowanych na stronach internetowych pozwoli na rozszerzenie tej klasyfikacji chociażby o wartości estetyczne (piękno polskiej przyrody, niezapomniane krajoobrazy), poznawcze (wiedza o przyrządzaniu tradycyjnych potraw regionalnych, umiejętność opieki nad zwierzętami gospodarskimi, wykonywanie prostych prac na roli) czy witalne (zdrowe, pozbawione konserwantów jedzenie wpływające na dobre samopoczucie).

Słowa kluczowe: aksjologia, wartość, wartościowanie, gospodarstwo agroturystyczne, językowe wykładniki wartościowania

dr Katarzyna Burska

kasiab1@poczta.onet.pl

Uniwersytet Łódzki

Wydział Filologiczny

Instytut Filologii Polskiej i Logopedii

Zakład Współczesnego Języka Polskiego

ul. Pomorska 171/173

90-236 Łódź

POLSKA

Językowe środki wartościowania w laudacjach

Bartłomiej Cieśla

Celem referatu będzie przedstawienie językowych środków wartościowania, które pojawiają się w laudacjach – przemówieniach pochwalnych eksponujących sylwetkę laureata przyznawanej nagrody, a zarazem opisujących jego dokonania. Laudacje często wygłaszane są z okazji jubileuszu czy nadania honorowego tytułu, np. doktoratu honoris causa. Wielość sytuacji komunikacyjnych związanych z wyzyskaniem mów pochwalnych wpływa na ich formę. Aktualizacje gatunku różnią się strukturą i tematem, jakkolwiek wykazują podobieństwo w zakresie własności pragmatycznych. W laudacjach sięga się także po stały repertuar środków wyrazu: wśród nich wyróżnić można środki budowania patosu, hiperbolizację, jak również wielość parametrów językowego wartościowania.

Zdaniem Jadwigi Puzyniny wartościowanie to „czynność psychiczna człowieka, polegająca na stwierdzaniu, jakie (i w jakim stopniu) wartości pozytywne lub negatywne (...) właściwe są – zdaniem osoby wartościującej – danym cechom, zachowaniom, stanom rzeczy, a pośrednio przedmiotom (J. Puzynina, *Język wartości*, Warszawa 1992, s. 83). Znajduje ono wiele stałych wyznaczników językowych, przede wszystkim mających postać swoistej leksyki (słownictwo prymarnie wartościujące i opisowo-wartościujące), lecz także środków fonetycznych, morfologicznych i składniowych. Wstępny ogląd zgromadzonych tekstów pozwala stwierdzić, że w laudacjach pojawiają się wszystkie wskazane typy środków, zyskujące odświeżoną, często oryginalną realizację. Służą one wartościowaniu pozywnemu, skoncentrowanemu albo wokół konkretnej osoby, albo jej dokonań.

Wnioski wysnute w referacie zostaną oparte na analizie kilkudziesięciu polskich przemówień okolicznościowych, które wygłoszono w trakcie uroczystości nadania honorowego tytułu honoris causa, jak również w czasie znanych krajowych festiwali literackich.

Słowa kluczowe: laudacja, przemówienia okolicznościowe, wartościowanie

dr Bartłomiej Cieśla

bartlomiej.ciesla@gmail.com

Uniwersytet Łódzki

Wydział Filologiczny

Instytut Filologii Polskiej i Logopedii

Zakład Współczesnego Języka Polskiego

ul. Prezydenta Gabriela Narutowicza 68

90-136 Łódź POLSKA

Proper Names Thematization – General Remarks on the Process

Jaroslav David – Jana Davidová Glogarová

The paper is focused on the significant features of proper names thematization. The process of thematization may be understood in a lot of different ways; frequently, the term is overused, and its particular meaning is not explained, or is used in a vague way. The paper endeavours to focus on the issue from the literary criticism and linguistic perspectives; in the text, both approaches are examined and combined, too. There is also examined the possibility to express and measure this through the tools provided by the quantitative linguistics, e.g., key and thematic words, measurement of thematic concentration of the text, too. The gist of the paper is to present the thematization as an important language (rhetorical, stylistic) device to express, or support, the text tendency.

The process of thematization is put into practice in two structures. In the deep text structure, it is realized (and also perceived) as a semantic change (proper name re-semanticization). The re-semanticization term refers to any semantic changes of proprial semantic features of proper names. In the surface structure, it is expressed by collocations, onomastic allusions, metaphors or metonymies, folk and scholar etymologies, etc. More often than not, these processes can be based on the original appellative base detected in a proper name.

The main goal of the paper is to examine the role of the proper name thematization in the different genres and in the different types of texts as well as to point out the role of the author's subject. There are not only place and personal names, but also chrematonyms (names of products, institutions, offices, and companies) in the centre of the research. The paper analysis makes use of opinion journalism texts, memory literature and fiction, and travel writings (travelogues).

Keywords: proper names, thematization, semantics, literary text analysis

doc. Mgr. Jaroslav David, Ph.D.

jaroslav.david@osu.cz

Ostravská univerzita

Filozofická fakulta

Katedra českého jazyka

Reální 5

701 03 Ostrava

ČESKÁ REPUBLIKA

Mgr. Jana Davidová Glogarová, Ph.D.
jana.davidova@osu.cz
Ostravská univerzita
Filozofická fakulta
Centrum pro hospodářské a sociální dějiny
Katedra českého jazyka
Reální 5
701 03 Ostrava
ČESKÁ REPUBLIKA

Jazykovedná terminológia morfolologickej roviny slovenského a poľského jazyka

Dominika Fatulová

V prvej časti príspevku podrobne predstavíme najdôležitejšie slovenské a poľské lexikografické a encyklopedické zdroje spracúvajúce jazykovednú terminológiu samostatne v slovenčine a poľštine, ako aj z prekladového hľadiska. Upozorníme na výrazné kvantitatívne rozdiely medzi slovenčinou a poľštinou v jednojazyčných spracovaniach lingvistickej terminológie, ktorých je omnoho viac v poľštine než v slovenčine. Poukážeme aj na diferencie v samotnom spracovaní odborných prameňov tohto typu, ktoré sú závislé primárne od percipientov, ktorým sú určené. Samostatný slovník poľsko-slovenskej/slovensko-poľskej jazykovednej terminológie nejestvuje, terminológiu oboch uvedených jazykov možno nájsť len v jedinom lingvistickom slovníku, ktorý obsahuje aj niekoľko ďalších jazykov. V príspevku poukážeme na nevyhnutnosť zostavenia moderného syntetického diela prekladovo-výkladového charakteru, ktoré by zachytávalo súčasnú lingvistickú terminológiu v rámci jednotlivých jazykových rovín a so zohľadnením aktuálnych smerov v lingvistickom výskume (najmä pomedzných disciplín), a to v kontexte štúdia a výučby druhého slovanského jazyka ako cudzieho, prekladateľskej praxe, medziodborového bádania, ďalšieho základného a aplikovaného výskumu v oblasti lingvistiky (na všetkých rovinách) a porovnávacieho výskumu príbuzných slovanských jazykov.

V druhej časti príspevku opíšeme a porovnáme slovenské a poľské jazykovedné termíny ako terminologicky motivované jednotky z hľadiska vybraných typov lexikálnej motivácie (napr. syntaktickej, interlingválnej, paradigmatickej, temporálnej), poukážeme na relačnosť terminologickej motivácie, konkrétnu kooperáciu terminologickej motivácie a iných typov motivácií, zdôrazníme medzijazykové diferencie a upozorníme na zhody. Vychádzať budeme z teórie lexikálnej motivácie, z prvotnej typológie lexikálnej motivácie a pojmovo-terminologického vymedzenia jednotlivých motivačných typov J. Furdíka (2008), a viacerých prác M. Ološtiaka, ktorý teóriu lexikálnej motivácie značne rozvinul. Zameriame sa na morfológickú terminológiu. Vzhľadom na naznačenú absenciu slovensko-poľského/poľsko-slovenského slovníka jazykovednej terminológie, pri komparatívnom výskume danej problematiky budeme vychádzať z jestvujúcich jednojazyčných spracovaní lingvistickej terminológie (lexikografických a encyklopedických) v slovenčine a poľštine, zo *Slovníka slovanské lingvistické terminologie 1, 2* (Jedlička, ed., 1977, 1979) a zo slovenských a poľských gramatík.

Kľúčové slová: slovenčina, poľština, lingvistika, terminológia

Mgr. Dominika Fatulová
študentka doktorandského stupňa štúdia
Fatulova.dominika@gmail.com
Prešovská univerzita v Prešove
Filozofická fakulta
Inštitút ukrajinistiky a stredoeurópskych štúdií
Katedra stredoeurópskych štúdií
Ul. 17. novembra č. 1
080 01 Prešov

Die Sprache der Boulevardpresse – Emotionalisierung und Manipulierung

Tomáš Godiš

Das Ziel des Journalismus ist es „objektive und wahrheitsgetreue Fakten“ zu präsentieren und gesunden Meinungspluralismus in der Gesellschaft zu prägen. Doch nicht immer ist dies der Fall. Heute sind wir zu oft Zeugen von Manipulationen nicht nur in den gedruckten Informationsträgern, sondern auch in elektronischen Medien.

Die Zeitungen der Boulevardpresse sind heute im deutschsprachigen Raum die meist gelesenen Zeitungen überhaupt. Sie unterscheiden sich von den Zeitungen der Qualitätspresse nicht nur durch visuelle Elemente oder das Format, sondern vielmehr durch ihre Sprache. Jede Zeitung der Boulevardpresse hat zwar ihren sprachlichen Individualstil, jedoch gibt es gemeinsame Merkmale, die sie als Boulevardblätter erscheinen lassen. Die Sprache der Boulevardpresse ist stark emotional gefärbt und weist manipulierende Merkmale auf. Es werden nur wichtige Fakten, nicht aber Hintergrundinformationen oder Details präsentiert (der Leser kann sich also kein genaues Bild über das Geschehen verschaffen). Die lexikalische und morpho-syntaktische Struktur der Boulevardsprache ist einfach. Es werden nur einfache sowie ein- oder zweigliedrige zusammengesetzte Sätze eingesetzt. Man findet hier oft Anglizismen, umgangssprachliche Wendungen, Slang-Wendungen, Ausdrücke der Jugendsprache oder sogar Vulgarismen. Das fachtypische Wortschatz oder die Fachterminologie kommt nur in Ausnahmefällen vor. Die lexikalische Struktur ist so gewählt, dass sie Emotionen der Leser anreizt und ihre Meinung manipuliert. Dieser sensationsträchtige Journalismus ist aber auch mit weiteren emotionalisierenden und manipulierenden Elementen verbunden wie z.B. mit Bildern, strukturellem Aufbau und Farbe der Zeitung oder anderen orthographischen Elementen. Emotionalisierung ist für den Boulevardjournalismus charakteristisch und wird auch durch diverse Sprachmittel auf der morpho-syntaktischen oder lexikalisch-semantischen Ebene realisiert. In folgendem Beitrag möchten wir die Sprache der Boulevardpresse näher angehen und ihre Besonderheiten sowie typische Sprachmittel der Emotionalisierung näher präsentieren. Als Quelle dienen uns die meist gelesenen Tageszeitungen des deutschen Sprachraums - „Bild-Zeitung“, „Kronenzeitung“ oder „Tageszeitung“. Aus diesen Zeitungen werden wir auch vielzählige Beispiele präsentieren.

Schlüsselwörter: Sprachmanipulation, Sprache der Presse, manipulative Elemente, Emotionalisation in der Pressesprache

*Mgr. Tomáš Godiš, PhD.
tomasgodis@gmail.com
Trnavská univerzita v Trnave
Pedagogická fakulta
Katedra nemeckého jazyka a literatúry
Priemyselná 4
917 01 Trnava*

Argument v televíznych reláciách žánru reality TV

Veronika Gondeková

Argument je jedným z troch komunikačných nástrojov, ktoré tvoria komunikačnú koncepciu. Komunikačná koncepcia je komunikačným prístup, ktorým sa komunikátor snaží dosiahnuť svoj cieľ. Skladá sa z komunikačných nástrojov, ktoré môžu byť trojaké: persuzívne techniky, argumenty a stereotypy. Argument definujeme ako dôkaz uvádzaný na potvrdenie pravdivosti nejakého tvrdenia, pričom prostriedky argumentácie v masovokomunikačných procesoch sú veľmi rozmanité. Nachádzajú sa aj v televíznych reláciách žánru reality TV. Ide o relácie, ktoré sú produkčne nenáročnými nehranými programami, ktoré si robia nárok zobrazovať ľudí v ich skutočných životných situáciách. Argumenty v tomto druhu mediálneho produktu nachádzame v komentári a v prehovoroch účinkujúcich v reláciách.

V našich vedeckých úvahách a analýzach vychádzame z koncepcií argumentu a argumentácie troch autorov: J. Krausa (2008), M. Klapeteka (2008) a J. A. Šerkovina (1977). Výskumnú vzorku predstavuje výber niekoľkých epizód z piatich televíznych relácií, z ktorých je každá z inej žánrovej formy reality TV (podľa Mikuláš, 2011). Analyzovanými reláciami sú *112* (reality-magazín), *Zámena manželiek* (reality-séria), *Farma* (reality game-show), *V siedmom nebi* (filantropické relácie) a *Sladký život* (docu-soap).

Cieľom nášho príspevku je analyzovať argumenty, ktoré sa nachádzajú v komentári a prehovoroch účinkujúcich televíznych relácií a ich následné zaradenie k príslušnému druhu argumentov. Zároveň sa pokúsime o určenie druhu argumentu s najvyššou mierou výskytu v rámci konkrétnej televíznej relácie. Na základe povahy argumentu následne určíme, či sú použité argumenty v rámci relácií vecné alebo nevecné, resp. kde sa nachádzajú na osi persuzívnosť – manipulatívnosť. Určenie charakteru použitých argumentov nám pomôže pri určení charakteru komunikačnej koncepcie ako celku.

Kľúčové slová: argument, reality TV, komunikácia, komunikačná koncepcia, manipulácia, persuzia

Mgr. Veronika Gondeková

študentka doktorandského stupňa štúdia

Veronika.Gondekova2@umb.sk

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Filozofická fakulta

Katedra slovenského jazyka a komunikácie

Tajovského 51

974 01 Banská Bystrica

Методи виявлення сугестивного впливу асоціацій в політичній рекламі

Ганна Олександрівна Гелбутовська – Людмила Олександрівна
Кравченко

Сьогодні в українському політичному дискурсі існує стійкий тренд до активного застосування реклами та використання різних технологій маніпулювання та впливу на свідомість людей. Найпопулярніший засіб маніпуляцій в політичній рекламі – це агітаційна передвиборча кампанія, у якій активно використовують вербальні асоціації. Застосування їх у текстах агітаційних передвиборчих газет впливає на виборця, викликає спогади, наштовхує на думки та відтворює в його пам'яті знайомі й близькі асоціативні образи. У статті показано сугестивні можливості вербальних асоціацій та виявлення їх за допомогою комплексного застосування *корпусу текстів*, *контент-аналізу* та *методу виявлення асоціацій*.

Матеріалом дослідження слугували агітаційні газети політичних партій, що брали участь у місцевих виборах Київського міського голови та депутатів Київської міської ради 25 жовтня 2015 року в місті Києві (Україна).

На основі газетних публікацій партій був створений *корпус текстів*, який необхідний для автоматичного підрахунку найчастотніших лексем у газеті кожної з партій. Шляхом *контент-аналізу* визначено відносну частоту вживання найчастотніших лексем, які, на нашу думку, мають найбільший потенціал впливу на виборця, оскільки постійно повторюються в агітаційних передвиборчих текстах газет політичних партій.

Після цих дій було застосовано *метод виявлення асоціацій*, який передбачає виявлення мережі асоціацій у свідомості індивіда, встановлення ланцюжку понять та уявлень людини з тим чи іншим словом, що й створює необхідний образ для виборця. Спільність асоціацій фіксують словники «асоціативних норм», де головним словом є слова-стимули, а варіанти асоціацій на це слово впорядковані за частотою використання. Ми порівняли слова, які визначили за допомогою корпусу текстів та контент-аналізу найчастотнішими в агітаційній газеті кожної із партій, зі словами-стимулами та їхніми асоціативними рядами, поданими в українських асоціативних словниках. Таким чином на результати *контент-аналізу* ми наклали *метод виявлення асоціацій* та визначили, що найчастотніші слова мають тенденцію перетинатись завдяки спільними асоціаціями та повторюватись у всіх агітаційних газетах партій.

Наприклад, спільна лексема «бути» одна із найчастотніших і має асоціацію зі словами «жити», «добрим», «існувати», «людиною»,

«справжнім»), тобто вказує на позитивну та процесуальну ознаку й означає готовність політичних партій до активних дій у передвиборчій кампанії.

У агітаційній газеті партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність» однією із найчастотніших лексем є прикметник «міський», а також іменник «мер». Обравши їх за слова-стимули, ми побачили, що «міський» асоціюється зі словом «транспорт», а пара «міський» – «транспорт» вказує на специфіку подальшої діяльності партії у транспортній сфері. Лексема «мер» має асоціацію зі словами «міський», «владний» та «головувати», що характеризує особисті якості політика чи партії та його можливої орієнтації на позитивний професійний потенціал. Асоціація «мер» – «міський» подібна із «міський» – «транспорт» за спільним словом «міський», а це означає, що слова-стимули і слова-асоціації можуть взаємоперетинатися. Такий перетин допомагає асоціаціям надійно закріпитись у свідомості виборців як усталених, закономірних і тотожних понять, а отже впливати на свідомість електорату.

Комплексне застосування методів прикладної, корпусної та когнітивної лінгвістики ефективно допомагає виявити сугестивні можливості асоціацій та їхню здатність до повторення й створення певних імідж-образів партій в текстах агітаційних газет політичної реклами.

Ключові слова: сугестія, асоціація, корпус текстів, контент-аналіз, передвиборча кампанія, політична реклама

*Гелбутовська Ганна Олександрівна, бакалавр
студентка магістратури
h.helbutovska@gmail.com*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут філології
Бульвар Тараса Шевченка, 14, кімн. 95
м. Київ
УКРАЇНА*

*Кравченко Людмила Олександрівна, к. філол. наук, доцент
lutwins@ukr.net
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики
Бульвар Тараса Шевченка, 14, кімн. 95
м. Київ
УКРАЇНА*

O andělich a lidech

Marek Janosik-Bielski

Ve svém příspěvku se zaměřuji na popis jazyka vybraných štitenských sborníků, z praktických důvodů jen výběrově – na asi třicetifoliovém textu, v němž jeho autor porovnává stavy andělské se stavy lidskými. Výběr textu souvisí s mým doktorským projektem, který zpracovávám v rámci studia na Ústavu českého jazyka a teorie komunikace Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze pod názvem *Tomáš ze Štítného a jeho práce s jazykem: příspěvek k debatě o charakteru a specifikách štitenského jazyka*.

Na začátku příspěvku vysvětluji důvody pro výběr konkrétních textů a možnosti, které tyto texty z hlediska lingvistického popisu nabízí. Dále reflektuji postup práce a potíže spojené jak s transkripcí, tak komparací jednotlivých verzí textu (s tím souvisí výhody i nevýhody plynoucí z toho, že jde o více autorských recenzí s mnoha a často i hodně výraznými odlišnostmi a navíc, že jsou to opisy).

Jádrem příspěvku je ukázka transkribovaného textu, osvětlení transkripčních zásad a přehled jazykových jevů a tendencí, které byly v již transkribovaných textech vysledovány, jakož i jejich reflexe z hlediska využitelnosti pro potřeby záměrů doktorského projektu. Mezi ně patří například kompletní transkripce zvolených textů a jejich kritická edice, snaha vysledovat specifika autorského jazyka, vytvoření a typologizace seznamu textových změn a stylometrických faktorů, s jejichž pomocí by později mohly být – z hlediska přisouzení autorství – rozklíčovány i jiné texty (především text staročeské *Legendy o Barlaamovi a Josafatovi*, jejíž autorství – byť je některými odborníky přičítáno právě Tomášovi – dodnes není jednoznačně určeno a celá diskuse na toto téma je navíc značně nekonzistentní a již poněkud „vousatá“), u nichž se uvažuje, že by jejich autorem mohl být Tomáš ze Štítného, ale pro potvrzení nebo vyvrácení této domněnky zatím postrádáme dostatek argumentů.

Závěr příspěvku tvoří sumarizace dosavadních zjištění, plán dalšího postupu práce reflektující zatím nabyté zkušenosti s textovým materiálem a prosba o podněty, rady a zpětnou vazbu.

Klíčová slova: Tomáš ze Štítného, andělé, lidé, sborník, rukopis, jazyk, styl

Mgr. Marek Janosik-Bielski
marek.janosik.bielski@tul.cz
Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Katedra českého jazyka a literatury
Komenského 314/2
460 01 Liberec V-Kristiánov
ČESKÁ REPUBLIKA

Žiak s odlišným materinským jazykom na hodinách slovenského jazyka a slovenskej literatúry

Katarína Jóbová Sziveková

Slovenský jazyk je pre deti z rodín, kde sa hovorí maďarským jazykom, jazykom aktívne nepoznaným. Sme presvedčení, že by sa však mal akceptovať zásadný rozdiel v prístupe k jeho výučbe v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským. Žiaci z maďarského prostredia sa v slovenčine nenaučia komunikovať, lebo štandardy stanovujú, že sa žiaci potrebujú zdokonaľiť v gramatike a vzdelávať sa v literatúre. Slovenčina nie je pre všetkých na Slovensku materinským jazykom. Veľa žiakov sa so slovenčinou stretáva až v základnej škole. V tomto kontexte sme uskutočnili pilotný výskum, ktorý bol zameraný na zistenie miery znalosti slovenského jazyka, resp. kompetencií žiakov s materinským jazykom maďarským v slovenskom jazyku. V zmysle aktuálnych vzdelávacích programov je vyučovanie gramatiky dominantné a zaberá veľkú časť vyučovacej hodiny, a preto ostáva menej času na nácvik komunikácie. Naším zámerom je poukázať na rozvíjanie komunikačných kompetencií starších žiakov ZŠ v slovenčine ako v tzv. druhom jazyku, a to implementovaním aktivizujúcich metód vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry.

Kľúčové slová: materinský jazyk, slovenský jazyk a slovenská literatúra, motivácia, situačné hry, komunikácia, aktivizujúce metódy

PaedDr. Katarína Jóbová Sziveková

katarina.szivekova@gmail.com

ZŠ Józsefa Kovátsa s VJM

946 34 Bátorove Kosihy 889

Morfonologické alternace v derivaci českých a slovenských deminutiv

Pavína Kašpárková

Konferenční příspěvek představuje výsledky analýzy českých a slovenských nelexikalizovaných deminutiv, která byla derivována sufixy -ik, -iček, -k(a), -ičk(a), -k(o), -ičk(o). Deminutiva se sufixy, které jsou v češtině a slovenštině shodné po stránce slovtvorné i hláskoslovné, byla excerpována z žánrově vyrovnaných textů Českého národního korpusu a Slovenského národního korpusu, konkrétně z korpusů SYN2010 a prim-7.0-public-vyv. Tato lexika s expresivním příznakem a se zdrobňovací a emotivizační funkcí představují pro vysokou produktivitu tvoření vhodný materiál pro účely komparace morfonologických alternací ve funkci slovtvorné v českém a slovenském jazyce. Srovnání deminutiv těchto dvou jazyků poukazuje na podobnosti a odlišnosti v morfonologických alternacích českých a slovenských, které působí jako spoluformanty během derivace těchto lexik. Porovnávány jsou jednotlivé alternanty, typy alternací a jejich množství v obou jazycích. Touto komparací jsou v českých a slovenských deminutivech doloženy příčiny rozdílných alternací a jejich alternant, které souvisejí zejména s rozdílným historickým vývojem obou hláskosloví, jejich synchronním stavem a dalšími fonologickými aspekty jazyků českého a slovenského. Výzkumem je také poukázáno na vzájemné korespondence českých a slovenských fonémů a neomezenou produktivitu tvoření deminutiv, jež slovníky obou těchto jazyků v celé šíři nezachycují. Podnětem k realizaci analýzy byl text z publikace *Slovenčina a čeština: synchronne porovnanie s cvičeniami*, jenž deklaruje, že „viac vokálov a vokalickejch alternácií je v slovenčine, viac konsonantov a konsonantických alternácií je v češtine [...] pokiaľ však ide o počet rozličných druhov alternantov, slovenčina sa od češtiny mimoriadne neodlišuje.“. Cílem předkládané analýzy je ověřit toto stanovisko.

Klíčová slova: morfonologická alternace, deminutivum, korpus

Mgr. Pavína Kašpárková
studentka doktorského stupně studia
paja.kasparkova@gmail.com
Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 511/8
771 47 Olomouc
ČESKÁ REPUBLIKA

Sládkovičova báseň *Ohlasi*

Ivana Klabníková

Po zavedení Štúrovej spisovnej slovenčiny sa objavilo viacero jej odporcov. Vznikalo mnoho článkov, ktoré odmietali štúrovskú podobu spisovného jazyka a ktoré často nadobúdali až pamfletický charakter. Oproti nim sa objavovali obranné príspevky zástancov novej slovenčiny. V príspevku sa budeme venovať obranom Štúrovej slovenčiny.

Mnoho obranných textov štúrovcov bolo reakciou na Kollárov zborník *Hlasové o potrebe jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Morawany a Slowáky* (ďalej len *Hlasové*).

Vo svojom príspevku by som chcela analyzovať a priblížiť báseň A. Sládkoviča – *Ohlasi*. Túto báseň napísal A. Sládkovič na obranu štúrovej spisovnej slovenčiny. Báseň vyšla v Orlovi tatranskom, časopise, ktorý vydával E. Štúr.

V príspevku by som taktiež chcela vychádzať z diela namiereného proti štúrovej slovenčine – *Hlasové o potrebe jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Morawany a Slowáky*.

Kľúčové slová: štúrovské polemiky, štúrovci, A. Sládkovič, obrancovia štúrovej slovenčiny

Mgr. Ivana Klabníková
študentka doktorandského stupňa štúdia
iva.klabnikova@gmail.com
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Štefánikova 67
949 74 Nitra

Konstrukt staré češtiny v historizující próze 19. a 20. století

Tereza Klemensová

Ve svém příspěvku se zaměřím na konstrukt staré (a střední) češtiny v umělecké literatuře, tedy na konstruování (nápodobu) staročeského jazyka v beletrii. Toto téma nebylo v české lingvistice dosud komplexněji zpracováváno, nabízí proto zajímavý a neprobádaný materiál, kterému se s kolegy z Ostravské univerzity věnujeme v rámci grantového projektu „Vytváření reality prostřednictvím jazyka – kvalitativní analýza novočeských textů“.

Konstrukt staré češtiny budu zkoumat na příkladu děl českých autorů 19. a 20. století. Konkrétně se budu soustředit na historickou a historizující prózu, jejíž děj časově spadá do období od 14. do 17. století, tedy do období – z jazykového hlediska – staré a střední češtiny (jmenovitě tedy do období češtiny 14. století, češtiny doby husitské, humanistické češtiny a barokní češtiny). Předmětem výzkumu bude, jak – a zda vůbec – autoři novočeské beletrie pracují se starou (střední) češtinou jakožto s nástrojem vytvářejícím iluzi daného historického období, přičemž analyzována bude jak hláskoslovná, tak i morfologická, lexikální a syntaktická rovina textu. Texty nebudou podrobeny kritice, do jaké míry odpovídá fiktivní jazyk díla jazyku daného historického období, ale budou zkoumány jako svěbytné pokusy o autentické ztvárnění času pomocí jazyka.

Srovnávány budou způsoby ztvárnění staré (střední) češtiny u autorů, jako jsou Svatopluk Čech, Alois Jirásek, Zikmund Winter, Jaroslav Durych, Vladislav Vančura, Jiří Mařánek ad. Na základě rozboru jejich přístupů budu zkoumat jak určité diference, tak i interference, a to z diachronního hlediska (autoři 19. století vs. autoři 20. století), tak i z hlediska různých literárních proudů či směrů (romantismus, realizmus apod.). V závěru se pokusím získaný materiál zobecnit a stanovit tak rysy, které jsou pro konstruování staročeského jazyka typické.

Klíčová slova: fiktivní jazyk, historizující próza, konstrukt staré češtiny, novočeská próza, stará čeština, střední čeština

Mgr. Tereza Klemensová
studentka doktorského stupně studia
tereza.klemensova@osu.cz
Ostravská univerzita
Filozofická fakulta
Katedra českého jazyka
Reální 5
701 03 Ostrava
ČESKÁ REPUBLIKA

Sémanticko-pragmatické aspekty politických nadávok

Natália Kolenčíková

Cieľom príspevku je prostredníctvom analýzy tradičných „systémových“, ale najmä inovatívnych, individuálnych a aktuálne vytvorených nadávok, objavujúcich sa v predvolebne motivovaných komunikátoch, prezentovať vnímanie vzťahov medzi primárnymi (politici) a sekundárnymi (občania, voliči) účastníkmi politického diskurzu. Za nadávku východiskovo považujeme akékoľvek urážajúce slovo vyjadrujúce negatívne emócie, avšak zohľadňujúc predstavený vedeckovýskumný zámer sa orientujeme na tie lexémy, ktorých denotátom je niektorý z aktérov politického diskurzu. V príspevku sa poukazuje aj na možnosti vybraných jazykových prvkov, prostriedkov a postupov vyjadrovať naznačené pragmatické vzťahy, a to rešpektujúc ich sémantické vlastnosti. Z oblastí lingvistického výskumu, ktoré majú vo vymedzenom kontexte perspektívny pragmatický potenciál, vystupuje do popredia predovšetkým problematika zdvorilosti, ale aj priama referencia či sémantická a pragmatická presupozícia. Materiálová základňa príspevku je tvorená komunikátmi z prostredia sociálnej siete Facebook publikovanými v období pred parlamentnými voľbami v roku 2016 na Slovensku na virtuálnych profiloch jednotlivých, následne volebne úspešných politických strán (SME RODINA – Boris Kollár, Sloboda a Solidarita, Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko, OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti, Slovenská národná strana, #Sief, MOST – HÍD, SMER – sociálna demokracia). Metodologické východiská príspevku pritom rešpektujú obojsmernosť komunikačného procesu ako imanentný znak súčasnej politickej komunikácie zabezpečený včlenením elektronických komunikačných spôsobov do predvolebnej kampane. Analyzované sú teda nielen iniciačné repliky politických strán, tzv. statusy, ale aj reakčné komentáre bežných občanov. Dôležitú úlohu tak zohráva aj vnímanie sveta politiky a vzťahov medzi jeho aktérmi reflektovaných v jazyku sekundárnych účastníkov politického diskurzu. Hoci predmet pozornosti je identifikovaný, analyzovaný a interpretovaný v konkrétne špecifikovanom type diskurzu, okrajovo sa sleduje aj perspektívne interdiskurzny potenciál politickej nadávky. Výsledky a závery vedeckovýskumných zámerov stanovených v príspevku môžu obohatiť predovšetkým pragmaticky orientovanú lingvistiku, a to najmä vo vzťahu k politickej komunikácii. Parciálne sa však poukazuje aj na základné znaky komunikácie v prostredí sociálnych sietí, ktorých výskum v slovenskom lingvistickom kontexte doteraz zastáva len marginálnu pozíciu.

Kľúčové slová: nadávka, politická nadávka, politický diskurz, pragmatika, predvolebný diskurz, sémantika

Mgr. Natália Kolenčíková, PhD.
natalia.kolencikova@gmail.com
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Panská 26
811 01 Bratislava 1

Vytváření reality prostřednictvím jazyka v prózách Eduarda Štorcha

Kristýna Kovářová

Příspěvek s názvem *Vytváření reality prostřednictvím jazyka v prózách Eduarda Štorcha* tematicky vychází z grantového projektu, který nahlíží na jazyk jako na prostředek pro vytváření reality v různých typech textů; grant je řešen na půdě katedry českého jazyka Filozofické fakulty Ostravské univerzity. V případě projektu se zaměřujeme na novočeské texty různých autorů – podmínkou pro jejich výběr je reflexe, respektive nápodoba staré češtiny (termín stará čeština zahrnuje pračeštinu, starou češtinu a střední češtinu, ale věnujeme pozornost i starším obdobím). Takto vytvořený jazykový konstrukt pak v těchto textech dopomáhá vybudovat iluzi historické reality, do níž je zasazen děj – dochází tak k výraznému zvýšení jejich autenticity. Především nás však zajímá, jakými jazykovými prostředky (hláskoslovné, morfologické, ale především lexikální, popřípadě syntaktické) a jakými autorskými postupy je této iluze docíleno.

V rámci tohoto příspěvku se budeme zabývat prózami Eduarda Štorcha (1878 – 1956), významného českého spisovatele, archeologa, ale hlavně pedagoga, který se svými povídkami a romány, z velké části časově zasazenými do období pravěku, snažil mládeži přiblížit život člověka v dané historické epoše. Analýze budou podrobeny tři jeho tituly – *Osada havranů* (1930) popisující mladší dobu kamennou, *U Veliké řeky* (1932) popisující dobu kamennou a *Volání rodu* (1934) popisující dobu bronzovou, kromě již výše zmíněných aspektů (jazykové prostředky a autorské postupy) budou předmětem našeho zájmu také propria (vlastní jména), konkrétně antroponyma (názvy osob) a toponyma (názvy míst – obydlí či neobydlí). Výzkum se zaměří především na jejich formu, a to ve vztahu k popisovanému prehistorickému období. Protože se nemůžeme opřít o žádné písemné památky, které by zachycovaly autentickou podobu jazyka daného období, budeme pracovat i s kritickými ohlasy na první vydání analyzovaných titulů a komentáři samotného autora.

Klíčová slova: jazykový konstrukt, stará čeština, antroponyma, toponyma

Mgr. Kristýna Kovářová
studentka doktorského stupně studia
kristyna.kovarova@osu.cz
Ostravská univerzita
Filozofická fakulta
Katedra českého jazyka
Reální 5
701 03 Ostrava
ČESKÁ REPUBLIKA

Teoreticky o (praktickej) komunikačnej kompetencii v edukačnom procese

Slavomíra Krištofová

Pojem *komunikačná kompetencia* je reakciou amerického lingvistu a sociológa Della Hymesa na dichotómiu *kompetencia – performancia* z dielne amerického lingvistu Noama Chomského. D. Hymes chcel týmto rozšíriť chápanie termínu *jazyková kompetencia* s odôvodnením, že lingvistická teória musí brať do úvahy aj sociokultúrne aspekty jazyka a heterogénnu rečovú komunitu. *Komunikačnou kompetenciou* označoval schopnosť produkovať vety, ktoré sú nielenže gramaticky správne, ale sú aj komunikačne vhodné a použiteľné v konkrétnej situácii, pričom k pojmu začlenil aj schopnosť porozumieť týmto vetám. Pojem vznikol na konci 20. storočia, no aj napriek tomu je v slovenských, ale aj zahraničných odborných kruhoch extenzia tohto pojmu značne rozkolísaná. Komunikačnej kompetencii sa dodnes venuje pozornosť, a to najmä v kontexte vzdelávania. Relevantné pre nás budú najmä práce lingvistov I. Dimitracopoulou a G. Yule. Na území strednej Európy sa tento pojem objavil približne koncom 70. rokov minulého storočia, a to v súvislosti s textovou lingvistikou. Dnes sa o komunikačnej kompetencii ako súčasť kognitívnej kompetencie hovorí ako o kľúčovej kompetencii a skloňuje sa najmä v oblasti vzdelávania. Parciálne sa v slovenských kruhoch *komunikačnej kompetencii* venovali mnohí odborníci (napríklad J. Dolník, J. Horecký), v českom prostredí pre nás budú relevantné práce najmä I. Neběškej a J. Kořenského. Čiastkovým cieľom tohto príspevku bude reflektovať rôzne vymedzenia komunikačnej kompetencie v slovenskom a českom prostredí. Prinesieme ucelený pohľad na tento extenzívny pojem a vymedzíme ho oproti pojmu *gramotnosť*. Čiastkovo sa sústreďime na teoretické uchopenie rozvoja *komunikačnej kompetencie* v kontexte celoživotného vzdelávania i v edukačnom procese (najmä vo vyššom sekundárnom vzdelávaní). Pokúsime sa aj o vlastné uchopenie a reinterpretáciu tohto pojmu v kontexte potreby rozvoja tejto kľúčovej kompetencie.

Kľúčové slová: komunikačná kompetencia, jazyková kompetencia, vzdelávanie, gramotnosť

Mgr. Slavomíra Krištofová
študentka doktorandského stupňa štúdia
slavka.kristofova@gmail.com
Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka
Gondova 2
811 02 Bratislava

Univerzálna a kultúrne determinovaná báza jazykového obrazu *oka* v slovenčine

Mária Matiová

Frazémy ako ustálené obrazné spojenia dvoch či viacerých slov s viac či menej lexikalizovaným významom sa v procese komunikácie nevytvárajú v momente prehovoru, lež využívajú sa ako už hotové, sémanticky celistvé jednotky. V dimenziách semiotiky ide podľa J. Glovňu (2015, s. 9) o špecifický typ jazykového znaku, ktorého formálna štruktúra je syntakticky členená a úzko zviazaná so sémanticky štruktúrovaným konotatívnym významom. Napríklad syntagmatické spojenie „veľké srdce“ primárne odkazuje na ústredný orgán ľudského tela s veľkými rozmermi. Na denotatívny význam sa však v istom kontexte navrstvuje idiomatická sémantika, akcentujúc charakteristické vlastnosti človeka s pozitívnou modalitou hodnotenia: *mať veľké srdce* (byť dobrosrdečný, úprimný).

Popri frazémach, v ktorých dochádza k prestupovaniu denotatívneho a konotatívneho významu v rozmanitej miere, sú integrálnou súčasťou frazeolexikónu aj idiomatické spojenia, pri ktorých poznanie doslovnej sémantiky nenapomáha pochopeniu obrazného významu (Glovňa, 2015, s. 9). Napríklad spojenie „*vytrieť niekomu kocúra*“ nijako sémanticky nenaznačuje archisému: oklamať, podviesť niekoho. Daná frazéma predstavuje napriek zdanlivej sémantickej vzdialenosti imanentnú súčasť slovenského frazeolexikónu ustálenú v jazyku do takej miery, že hovoriacim (so slovenským materinským jazykom) nespôsobuje komunikačné problémy, ba naopak komunikáciu oživuje, expresivizuje a zároveň ekonomizuje. Ovládanie tzv. optima frazeologického fondu v prípade nerodených hovoriacich v daných intenciách výrazne determinuje stupeň jazykovej kompetencie a performancie. Keďže komponenty frazém sú zvyčajne charakteristické značnou sémantickou transpozíciou, pri ich osvojovaní nerodenými hovoriacimi je potrebné chápať ich v celistvosti formy a obsahu (jeho idiomatickosti).

Existencia idiómov vo všetkých jazykoch reflektuje univerzalistickú bázu jazykového obrazu sveta. Na druhej strane aj geneticky, typologicky či areálovo príbuzné jazyky obsahujú frazémy implikujúce viac alebo menej zjavné diferencie, a to nielen z formálneho, ale aj sémantického aspektu. V daných intenciách je nevyhnuté prihliadať na biologickú bázu (napríklad spojenie *mať rumenec/červeň v lícach* – frazéma absentujúca v afroamerických jazykových spoločenskách, a to v dôsledku odlišného zafarbenia pleti) a kultúrny kontext, do ktorého človek „vrastá“.

Frazeologický fond rozmanitých jazykov v daných intenciách implikuje isté výrazové i významové špecifiká akcentujúce etnokultúrnu identitu. Súčasné výskumy však zároveň dokazujú, že v dôsledku interkultúrnych presahov obsahuje aj frazémy, ktoré sú v rôznych jazykoch analogické či paralelné. V tomto smere môžeme hovoriť o frazeologických europeizmoch (o zdieľanom európskom fonde frazém) alebo v širšom zmysle o internacionalizmoch vo frazeológii (Mlacek, 2007, s. 243).

Jednou z elementárnych premís kognitívnej lingvistiky je v daných intenciách predpoklad, že naše myslenie, teda aj významy, ktoré entitám a javom v kognícii prisudzujeme, majú telesnú bázu, čerpajúc zo subjektívne prežívanej fyzickej skúsenosti. Jazyk je v tomto smere chápaný ako diapazón individuálnej, ale aj kolektívnej skúsenosti zdieľanej daným jazykovo-kultúrnym spoločenstvom. Túto tézu deklaruje skutočnosť, že somatické frazémy konkrétneho jazyka participujúce na formovaní jazykového obrazu abstraktných konceptov zvyčajne nedokážu nerodení používateľa konkrétneho jazyka interpretovať relevantne, osobitne v prípade kultúrne vzdialenejších národov. Absencia tejto kompetencie je pravdepodobne determinovaná diferentnou skúsenostnou bázou hovoriacich a v dôsledku toho odlišnou interpretáciou častí poznávaného sveta.

Bádanie v oblasti medzijazykovej kompetencie reflektujúce problematiku frazeológie v širšom kultúrno-spoločenskom rozmere dokazuje, že v kontexte slovanských jazykov jestvuje istá miera etnopsychologickej blízkosti členov jednotlivých slovanských národov, ktorú potvrdzuje napríklad 96 % korelácia diapazónu živých somatických frazém v slovenčine a češtine (Baláková, 2008, s. 27, 30).

Cieľom príspevku je analýza jazykového obrazu somatizmu *oko*, akcentujúc nielen telesnú, ale aj kultúrne podmienenú skúsenostnú bázu frazém s vybraným hyperaktívnym komponentom.

Kľúčové slová: univerzalizmus, determinizmus, jazykový obraz sveta, somatizmus, oko, frazéma

Literatúra:

- BALÁKOVÁ, D. 2008. Somatická frazeologie v slovensko-českých vztazích. In: *Usta ad Albim Bohemica*, 2008, roč. 8, č. 1, s. 27 – 38. ISSN 1802-825X.
- GLOVNÁ, J. 2015. *Frazeológia*. Nitra: UKF, 2015. 104 s. 978-80-558-0777-5.
- MLACEK, J. 2007. *Štúdie a state o frazeológii*. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2007. 375 s. ISBN 978-80-8084-239-0.

PhDr. Mária Matiová, PhD.
maria.matiova89@gmail.com
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Štefánikova 67
949 74 Nitra

Екологія українського антропонікону

Ірина Вадимівна Мельник

Сучасний період розвитку українського іменника, хронологічні межі якого – початок 20-21 ст., характеризується суспільно-політичними подіями, що негативно позначились на процесі стандартизації правописних норм запису особових імен у практиці документування на території України.

Фіксація відмінних варіантів особового імені в юридично-правових документах є типовим динамічним явищем у межах онімної парадигми цього імені. Виокремлюють низку причин орфографічного розподібнення записів імені в офіційних документах. Документальні записи розмовних, церковних, гіпокористичних і демінутивних варіантів особових імен (наприклад: *Людмила – Людя, Люда, Люся; Марія – Маруся, Марійка*) відображають розмовну практику різних діалектних ареалів України. Недостатній рівень унормованості правил фіксації особових імен у документах різних державних та громадських установ спричинив виникнення орфографічного розподібнення записів імені в різних документах однієї особи, оскільки в низці документів фіксувався офіційний варіант імені, у інших – зазначався розмовний варіант цього імені. Поширеним явищем у практиці документування в Україні є також фіксація відмінних офіційних варіантів імені у різних документах однієї особи внаслідок сплутування варіантних пар імені у процесі його міжмовних перетворень (наприклад: *Наталя, Наталія*). Не менш важливою причиною фіксації відмінних записів імені є вплив російського варіанту цього імені, а саме його російської вимови, що графічно відображається в українському записі цього імені та ілюструє його просторічну вимову (наприклад: *Кирило – Кіріл; Михайло – Міхайло*).

Фіксування відмінних варіантів особового імені в різних документах однієї особи є перешкодою для стандартизації та унормування української літературної мови. Юридично-правова цінність документальних записів особового імені вимагає лінгвістичної ідентифікації, що ґрунтується на співвіднесенні відмінних записів з типовими девіаціями в практиці документування.

Ключові слова: антропонім, гіпокористичний варіант, девіація, демінутивний варіант, онімна парадигма

*Мельник Ірина Вадимівна, бакалавр
студентка магістратури
Irysyatel96@gmail.com
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут філології
Бульвар Тараса Шевченка, 14, кімн. 95
м. Київ
УКРАЇНА*

Jazyk a štýl vínných etikiet

Katarína Mikulcová

Texty vínných etikiet na malom priestore rôznymi spôsobmi hodnotia chuť, vôňu i farbu vína, ktoré je ukryté vo fľaši. Využívajú pri tom špecifický obrazný jazyk, a tak sa konzumentovi ešte pred degustáciou vytvorí predstava o tom, aké kvality by malo víno splňať. Pre nás budú interesantné tie vínne etikety slovenských vín, ktorých jazyk a štýl ponúka konotatívne črty významu odrážajúce expresivitu, citovo hodnotiace prvky, estetické, intenzifikačné a evokačné príznaky. Zamyslíme sa tiež nad vínnou etiketou ako reklamným textom a jej emocionálnym potenciálom vyplývajúcim z obsahu. Analýzou a interpretáciou textov vybraných vínných etikiet poukážeme na špecifické aspekty spracovania textov vínných etikiet, najmä z hľadiska tvorivého výberu lexiky, kreatívnych štylistických riešení a využitia ozvlášťujúcich jazykových prostriedkov. V zornom poli našej pozornosti budú aj informačno-persuazívne stratégie, vďaka ktorým vínne etikety umocňujú reklamné poslanstvo. Komunikačný štýl vínných etikiet budeme posudzovať jednak z hľadiska jazykových štylistických prostriedkov, ktoré ovplyvňujú prijatie komunikačného posolstva, jednak si budeme všimáť syntaktickú stránku textov vínných etikiet a spôsob výstavby jednotlivých textov. Zamyslíme sa tiež nad tým, či sú vínne etikety obsahovo príťažlivé. Keďže vínná etiketa je súčasťou vizuálnej stránky produktu – vína, tendencia zasiahnúť konzumenta je zrejmá. V centre našej pozornosti teda bude jazyk a štýl vybraných vínných etikiet, ktoré si získavajú pozornosť konzumenta, vyvolávajú isté emócie a na základe toho ho motivujú k nákupu, čo je hlavným predpokladom komunikačnej účinnosti tohto textového komunikátu.

Kľúčové slová: víno, vínná etiketa, konotácia, jazykové prostriedky

Mgr. Katarína Mikulcová
študentka doktorandského stupňa štúdia
katarina.mikulcova@ukf.sk
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Štefánikova 67
949 74 Nitra

Perspektívy vplyvu ideológie na žánre analytickej publicistiky v stránickej tlači v roku 1968

Patricia Molnárová

Predkladaný konferenčný príspevok sa orientuje na vytvorenie prehľadu vybraných žánrov analytickej publicistiky v dvoch slovenských denníkoch z roku 1968. Koncepcia príspevku je rozčlenená na dve časti s úmyslom vytvoriť teoreticko-praktický prehľad skúmanej problematiky vychádzajúci z pramenného materiálu dostupnej dobovej periodickej tlače. V rámci teoretickej časti ide o prvotný vstup ku spracovaniu pojmov v oblasti výskumu médií, stránickej tlače 60. rokov na Slovensku, ideológie a konkrétnych žánrov analytickej publicistiky, teda komentáru a úvodníka. Uvedená časť má charakter syntézy zohľadňujúcej už vydané práce a viaceré definície uvedených termínov s cieľom vytvorenia prehľadného pojmového aparátu pre ďalší výskum. Pramennú databázu pre výskum ideologických prejavov v jazyku médií a jazyku politiky tvoria dve periodiká stránickej tlače s regionálnou aj celoštátnou platnosťou – *Smer* vychádzajúci v Banskej Bystrici a *Pravda* vychádzajúca v Bratislave.

Príspevok sumarizuje výskyt uvedených žánrov a vytvára prehľad v nich spracovaných tém s prihliadnutím na vývin ideológie vo vymedzenom časovom období roku 1968. Okrem toho spracované denníky ponúkajú možnosť komparácie na línii regionálnej a celoštátnej platnosti. Primárnym cieľom textu je zhodnotiť posun v zmene tematického zamerania komentárov a úvodníkov. V dôsledku toho možno následne vytvoriť predpoklad vplyvu ideológie na jazyk a komunikáciu v slovenskej tlači 60. rokov, čo zároveň vytvára teoreticko-metodologický rámec pre ďalší výskum problematiky v rámci dizertačnej práce.

Kľúčové slová: analytická publicistika, ideológia, komentár, úvodník

Mgr. Patricia Molnárová
študentka doktorandského stupňa štúdia
molnarova.patricia@gmail.com
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Tajovského 51
974 01 Banská Bystrica

Naruszenia prostoty, jasności i zwięzłości stylu w wypowiedziach uczestników rozpraw sądowych

Elwira Olejniczak

Artykuł oparty jest na analizie materiałów z elektronicznych protokołów wybranych rozpraw sądowych, w których w sposób niezmienny utrwalone są wypowiedzi wszystkich stron procesu. Pozwala to prześledzić przykłady naruszeń stylu komunikatywnego, które przyczyniają się do zakłóceń w rozumieniu i interpretowaniu przekazu. Prostota, jasność i zwięzłość to cechy niezbędne do zaistnienia poprawnej i skutecznej wymiany zdań, tak istotnej na sali sądowej. Rzeczywistość odbiega jednak od teoretycznych założeń czy wytycznych, co pokazuje analiza zgromadzonego materiału. Poprawa jakości komunikacji na salach sądowych na pewno przyczyniłaby się do zwiększenia zadowolenia stron z przebiegu i efektów procesów oraz oceny pracy samych sądów.

Słowa kluczowe: język prawniczy, styl, komunikacja, błędy

dr Elwira Olejniczak
elwira.olejniczak@o2.pl
Uniwersytet Łódzki
Instytut Filologii Polskiej i Logopedii
Zakład Współczesnego Języka Polskiego
ul. Pomorska 171/173
91-404 Łódź
POLSKA

Gramatické kategórie osoby a čísla a ich transpozície v historických textoch

Veronika Perovská

Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA 1/0099/16 *Personálna a sociálna deixa v slovenčine (človek v jazyku, jazyk o človeku)*.

Gramatická kategória osoby je nositeľom informácie o (ne)aktívnom účastníkovi alebo neúčastníkovi komunikácie. Transpozície kategórie osoby (často v súčinnosti s gramatickou kategóriou čísla) bývajú významným signálom vzťahu medzi komunikantmi a môžu byť tiež príznakom ich sociálneho statusu (asi najmarkantnejším takýmto prostriedkom je tzv. plural majestaticus). K transpozíciám pritom môže dochádzať v rámci oslovenia i referencie (aj autoreferencie). Cieľom príspevku je pokúsiť sa na základe sondy do historických textov z obdobia 16. – 18. storočia opísať a zdôvodniť rôzne prípady transpozície kategórie osoby a/alebo čísla, a to v súvislosti s komunikačnou situáciou, v ktorej k nim dochádza. V závislosti od štýlového, resp. žánrového typu textu môžu byť transpozície gramatickej kategórie osoby a/alebo čísla napríklad prostriedkom zdvorilosti (a s tým súvisiacej honorifikácie), prejavujúcej sa napr. v korešpondencii, či už súkromnej, alebo úradnej; ale tiež snahou o zainteresovanie percipienta, napr. v rečníckych textoch, zastúpených v pramennom materiáli kázňami. Niektoré z prostriedkov zachytených v príspevku (napr. vykanie, autorský plurál, symbiotický plurál) sú živé aj v súčasnosti, iné sú dnes prinajmenšom príznakové, resp. môžu plniť inú funkciu než v historických textoch (napr. plural majestaticus, používanie 3. os. sg. alebo pl. namiesto tykania/vykania v korešpondencii). Autorka sa vo svojom príspevku opiera predovšetkým o teóriu personálnej a sociálnej deixy, ako ju predstavila Milada Hirschová vo svojej knihe *Pragmatika v češtině* (2013). Materiálov príspevok vychádza zo slovenských historických písomných pamiatok publikovaných v knihe *Pramene k dejinám slovenčiny* (Majtán – Skladaná, 1992).

Kľúčové slová: personálna deixa, sociálna deixa, gramatická kategória osoby, gramatická kategória čísla, transpozícia, historické texty 16. – 18. storočia

Mgr. Veronika Perovská, PhD.
veronika.perovska@unipo.sk
Prešovská univerzita v Prešove
Filozofická fakulta
Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií
Ul. 17. novembra č. 1
080 01 Prešov

Typológia chýb strojového prekladu z angličtiny do slovenčiny

Patrik Petráš

Príspevok sa zaoberá analýzou chýb vyskytujúcich sa pri strojovom preklade z angličtiny do slovenčiny. Analyzovali sme chyby gramatického i lexikálneho (sémantického) charakteru. Strojovo preloženými textami boli návody na použitie, predstavujúce vhodný typ textov pre strojový preklad, pretože sa v nich vyskytuje istá stereotypnosť, najmä pokiaľ ide o ich kompozíciu, rovnaké vetné konštrukcie či často až schematické výpovede typu *Uistite sa, že káble sú správne zapojené/používate správny konektor...; Používajte produkt len v súlade s určením...; Nedodržanie týchto upozornení môže mať za následok...; Ikona XY znamená/znázorňuje...* Uvedená schematickosť týchto textov (do určitej miery ovplyvnená typom výrobku, ku ktorému je návod priložený) by mala byť jedným z predpokladov kvalitného strojového prekladu.

Avšak pri analýze chýb strojového prekladu je potrebné vychádzať predovšetkým z odlišného morfosyntaktického typu slovenčiny (flektný jazyk) a angličtiny (analytický jazyk).

Za najzávažnejšie chyby vyskytujúce sa pri strojovom preklade považujeme najmä tie, ktoré majú vplyv na správne pochopenie textu. V oblasti predikatívnosti vety je problémová najmä nerealizovaná predikácia, čiže namiesto určitého slovesného tvaru, vyjadrujúceho predikacné kategórie času a spôsobu a kongruenčné kategórie osoby, čísla, resp. aj menného rodu (v prípade minulého času a podmieňovacieho spôsobu), sa v textoch často vyskytuje neurčitý slovesný tvar, príp. i menný tvar, napr.: *Reorient or relocate the receiving antenna* preložené ako *Preorientovať alebo premiestniť prijímaciu anténu* namiesto *Preorientujte alebo premiestnite prijímaciu anténu*. – *Make sure that you use your camera correctly* preložené ako *Uistite sa, že ste na správne používanie fotoaparátu* namiesto *Uistite sa, že fotoaparát používate správne*. Ďalším problémom býva nesprávna identifikácia niektorej z predikacných alebo kongruenčných slovesných kategórií, príp. i viacerých kategórií alebo aj všetkých.

Z oblasti nominálnej morfosyntaxe sa v preložených textoch vyskytovali nedodržané zhody v determinatívnych syntagmách (*default user* preložené ako *predvolené užívateľ*) namiesto *predvolený používateľ*) či nerealizované väzby (*type of power supply* preložené ako *typ napájanie* namiesto *typ napájania*).

Často bola nedodržaná väzba aj v rámci verbálnej morfosyntaxe (*Operation is subject to the following two conditions* preložené ako *Prevádzkovanie podlieha dvoch podmienok* namiesto *Prevádzkovanie podlieha týmto dvom podmienkam*). Dôsledkom takýchto chýb, ktoré sa niekedy vyskytujú i v kombinácii s chybným slovosledom, je významové zneprehľadnenie výpovedí.

Početnejšie sa vyskytovali i nekorektné slovnodruhovú transfery, t. j. nebola správne určená slovnodruhovú príslušnosť preloženej lexémy (*Grounding Conductors* preložené ako *Uzemnenie vodiče* namiesto *Uzemňovacie vodiče*).

Z oblasti súvetnej syntaxe sa vyskytovali problémy so správnym určením počtu viet v súvetí, ako aj chyby v medzivetnej konektívnosti (nesprávne spojky či tvary zámen odkazujúce na substantívum v inej vete súvetia).

Nekorektné preklady lexém sú závažným faktorom nesprávneho pochopenia textu, resp. nepochopenia významu. Ako problémové sa javia najmä polysémantické lexémy, pri ktorých stroj nemusí byť schopný vybrať adekvátny význam slova, pričom jednotlivé významy môžu byť úplne odlišné (napr. preklad anglickej lexémy *case* ako *prípád* namiesto prekladu *kryt*).

Analýza však preukázala i to, že stroj je schopný určité spojenia slov, jednoduchšie vety, ale aj niektoré súvetia preložiť bezchybne, čo demonštrujú nasledovné príklady: *Basic Photography and Playback – Základné fotografovanie a prehrávanie; Follow Instructions – Postupujte podľa pokynov; This plug will fit into the power outlet only one way. – Túto zástrčku je možné zasunúť do zásuvky iba jedným spôsobom. – If the plug should still fail to fit, contact your electrician to replace your obsolete outlet. – Ak sa zástrčku stále nedarí zasunúť, požiadajte elektrikára o výmenu zastaranej zásuvky.*

Pri strojovom preklade sa však vyskytujú aj také chyby, ktoré neznemožňujú správne pochopenie výpovede, porov. napr. preklad výpovede *The recycling of materials will help to conserve natural resources* ako *Recyklácia materiálov pomáha šetriť prírodné zdroje*. V uvedenom preklade bolo použité nedokonavé sloveso *pomáha* namiesto dokonavého slovesa *pomôže*, ktoré zároveň vyjadruje aj budúci čas, čo je v zhode s anglickým futúrom *will help*. Takáto zmena (s ohľadom na funkciu textu) však nemá zásadný vplyv na správne pochopenie významu. Podobne ani preklad nadpisu *Before You Begin* v podobe *Predtým ako začneš* zásadne neovplyvňuje pochopenie výpovede, hoci by sa tu žiadalo použitie vykrania, teda plurálovej formy slovesa *začnete*; keďže však angličtina osobitným slovesným tvarom vykranie nerozlišuje, stroj nedokázal túto výpoveď transformovať do očakávanej slovenskej výpovede. Podobné preklady, i keď do určitej miery gramaticky nekorektné, môžu byť pre používateľa určite nápomocné. Ťažko dešifrovateľné sú najmä také preklady, v ktorých sa kombinujú rôzne gramatické chyby, niekedy i v spojení so sémanticky nepresnými, príp. úplne odlišnými prekladmi určitých lexém.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-14-0336 *Typológia chýb strojového prekladu do slovenčiny ako flektívneho typu jazyka* a projektov VEGA č. 1/0809/18 *Model hodnotenia kvality strojového prekladu a typológia chýb* a UGA UKF v Nitre

č. I-18-210-01 *Typológia chýb strojového prekladu z angličtiny do slovenčiny (na príklade návodov na použitie).*

Kľúčové slová: strojový preklad, gramatické chyby, lexikálne chyby, slovenčina, angličtina

Mgr. Patrik Petráš, PhD.

ppetras@ukf.sk

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Filozofická fakulta

Katedra slovenského jazyka a literatúry

Štefánikova 67

949 74 Nitra

Komunikačno-pragmatické funkcie módných slovies cudzej proveniencie

Kristína Piatková

V predložennom príspevku sa venujeme slovesám cudzej proveniencie a ich slovenskej adaptácii a konjugácii v rôznych komunikačných sférach. Téma preberania cudzích jednotiek nie je nová. Z komunikačného hľadiska si zaslúžia väčšiu pozornosť i tie slovesá, ktoré sa na povrchovej úrovni javia ako nesystémové. Zaujíma nás, aké komunikačné funkcie môžu plniť gramatické štruktúry, ktoré vznikajú pod vplyvom spontánnosti či jazykovej ekonomie. Konkrétne sledujeme prenikanie slovies ako *krustovať*, *fokusovať*, *tweetovať*/*tvitovať*, *spikovať*, *instagramovať*, *pinterestovať*, *trolovať*, *linkovať* a i. do slovnej zásoby bežných používateľov jazyka. Skúmame uplatnenie týchto výrazov v každodenných spontánnych hovorených i písaných komunikátoch, ktoré, ako sa nám v rámci výskumu ukazuje, v niektorých prípadoch nadobudli zdomácnenú podobu vytvorenú v súlade s jazykovým systémom slovenčiny. Pri takýchto módných slovách je determinujúca komunikačná sféra použitia – v akých typoch textov, resp. v akých komunikačných situáciách sú funkčné, štylisticky neutrálne alebo štylisticky príznakové. Dominantnú časť skúmaných výrazov tvoria predovšetkým anglicizmy, ktoré sú súčasťou elektronickej komunikácie (vyvinuli sa v angloamerickom prostredí elektronickej komunikácie). V súčasnosti je zaujímavým javom tendencia prenášať jazykové prostriedky z roviny elektronickej komunikácie do bežnej dorozumievacej sféry. Kľúčovým je pre nás to, ako sa používatelia jazyka vyrovnávajú s významami takýchto tvarov, či sú pre nich zrozumiteľné a ľahko identifikovateľné, alebo naopak sú späté len s istou societou ľudí. Na jednej strane stojí jazyková tvorivosť jednotlivcov a štylistické využitie slovies cudzej proveniencie, na druhej strane je úspešnosť komunikačnej interakcie. Zámerom štúdie je snaha prispieť k sprehľadneniu komunikačno-pragmatických funkcií slovies cudzieho pôvodu v súčasnej slovenčine.

Kľúčové slová: slovesá, komunikácia, gramatická štruktúra, ekonomizácia

Mgr. Kristína Piatková, PhD.

kristina.piatkova@uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave

Filozofická fakulta

Katedra slovenského jazyka

Gondova 2

814 99 Bratislava

Variácie zámen *taký, taká, také* v komunikačných súvislostiach

Zuzana Popovičová Sedláčková

V príspevku sa zameriame predovšetkým na tri vzájomne prepojené otázky týkajúce sa zámena *taký* (a jeho rodových, pádových a kvantitatívnych obmien). Po prvé nás bude zaujímať, ako sú predmetné pronominá vysvetľované v slovenskej jazykovede, ale nepovšimnuté nenecháme ani relevantné podnety, ktoré nám v tejto súvislosti ponúka aj česká lingvistika. Parciálne sa dotkneme slovnodruhového zaradenia sledovaných výrazov, nie však s primárnym cieľom rekapitulovať o nich známe poznatky, ale so zreteľom na aktuálne komunikačné realizácie týchto výrazov. Keďže sa zámenám vo všeobecnosti pripisuje deiktický (identifikačný) charakter a zdôrazňuje sa, že ich význam ako deiktík sa dá vyvodiť až na základe kontextu (jazykového aj mimojazykového), v druhom kroku si budeme všímať jednak ich referenčný potenciál, jednak ich emocionálny alebo expresívny význam súvisiaci s odkazovaním na skutočnosti objektívnej reality. Bokom neostane ani myšlienka, či nemôžu získať sledované pronominá aj iné funkcie, než sa im tradične pripisuje. Teda či oproti funkcii deiktickej a expresívnej nemôžu nadobudnúť aj funkciu „pseudodeiktickú“, intenzifikačnú, neutralizačnú alebo inak pragmaticky motivovanú. Treťou relevantnou oblasťou našej čiastkovej sondáže preto bude pohľad na to, ako interpretujú výraz *taký* (*taká, také* a ďalšie) používatelia jazyka v komunikátoch neformálneho (event. polooficiálneho) rázu, v ktorých sú tieto jazykové jednotky nielen mimoriadne frekventované, ale zároveň získavajú rozmanité pragmatické funkcie (a v dôsledku toho aj slovnodruhové zaradenie). Je možné postrehnúť typické kontextové uplatnenie zámena *taký*?

Záverom: Cieľom štúdie je snaha prispieť k odkrývaniu kontextových realizácií zámena *taký* (vrátane rodových, pádových a kvantitatívnych obmien), ďalej pragmatických funkcií zámena a vhodnosti (spoločenskej, prípadne so zreteľom na jazykovú normu) výpovedí s týmito výrazmi.

Kľúčové slová: zámena, deixa, komunikácia, kontext

Mgr. Zuzana Popovičová Sedláčková, PhD.

zuzana.popovicova@uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave

Filozofická fakulta

Katedra slovenského jazyka

Gondova 2

814 99 Bratislava

K uplatnění lidové etymologie v urbanonymii

Martina Ptáčnicková

Podstatou lidové etymologie je mylné spojování slova etymologicky neprůhledného s jiným, formálně nebo významově mu podobným slovem, které mluvčí zná. Lidová etymologie se týká jak apelativní, tak i propriální složky slovní zásoby. A právě propriím (konkrétně toponymům) bude věnována tato přednáška.

Fenomén lidových výkladů toponym vychází z přirozené lidské touhy porozumět okolnímu světu a krajinným prvkům nacházejícím se v něm. Protože v průběhu historického vývoje jazyka některá zeměpisná jména zastřela svou motivací (případně se začala pocíťovat jako negativní, až vulgární), mají mluvčí potřebu si jejich původ „správně“ vyložit. Nejrůznější takové výklady, které se svým rozsahem pohybují od „stručného vysvětlení“ až po „obsáhlý výklad zahrnující např. i etymologickou pověst“, jsou cenné proto, že odrážejí vnímání, historii a kulturu daného společenství lidí a mohou svědčit i o jejich osobitém chápání prostoru. Tradují se ústně (mezigeneračním vyprávěním), často je uchovává regionální literatura a mohou být zachyceny i v krajině samotné, např. na turistických informačních tabulích.

V rámci studia uplatnění lidové etymologie v české toponymii byla dosud pozornost věnována spíše oikonymům a anoikonymům. Oproti tomu urbanonyma zůstávala spíše stranou badatelského zájmu, a i proto směřuje tento příspěvek alespoň k částečnému zaplnění zmíněné mezery. Materiálovým východiskem přednášky jsou především urbanonyma hlavního města Prahy, a to jak standardizovaná, tak i nestandardizovaná. V příspěvku budou zmíněny i vybrané etymologické pověsti týkající se urbanonym a přednáška poukáže též na účelové úpravy uličních jmen iniciované městskou samosprávou, které měly za cíl odstranit nežádoucí asociace a vylepšit záporné konotace konkrétního urbanonyma.

Klíčová slova: urbanonyma, lidová etymologie, etymologická pověst, Praha

Mgr. Martina Ptáčnicková

ptacnikova@ujc.cas.cz

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i.

oddělení onomastiky

Valentinská 91/1

116 46 Praha 1

ČESKÁ REPUBLIKA

Interlingválna onomaziologická komparácia z pohľadu teórie lexikálnej motivácie

Soňa Rešovská

Príspevok predstavuje výsledky analýzy lexikálnych jednotiek z hľadiska utvorenia, ktorý je súčasťou prvej fázy interlingválnej komparácie spôsobov pomenúvania v dvoch jazykoch – slovenčine a angličtine. Cieľom tohto výskumu je prostredníctvom porovnania spôsobov tvorenia a determinantov pomenúvania v spomínaných jazykoch analyzovať podobnosti či odlišnosti pomenúvacieho procesu na základe porovnávania tzv. sémanticky ekvivalentných lexém (lexém pomenúvajúcich rovnaké denotáty, napr. *právník* : *lawyer*, *rýchlokorčuliar* : *speed skater*, *tlačový hovorca* : *spokesperson*).

Teória lexikálnej motivácie (Furdík, 2008; Ološtiak, 2011, 2015a, 2015b, 2017a, 2017b; ďalej aj TLM) predstavuje komplexný spôsob uchopenia lexikálnej zásoby, ktorý umožňuje lexikálne jednotky charakterizovať ako výsledok konfigurácie a interakcie jednotlivých typov lexikálnej motivácie. Vzhľadom na jej onomaziologický charakter, a teda nazeranie na jazykový znak v smere od obsahu k forme, je TLM možné uplatniť na akýkoľvek jazyk, a je teda aj vhodným východiskom na porovnanie spôsobov pomenúvania v dvoch skúmaných jazykoch.

V rámci medzijazykovej komparácie teória lexikálnej motivácie predstavuje jedno z dvoch základných metodologických východísk. Prvým krokom v rámci prvej fázy interlingválnej komparácie je opísať jednotlivé lexikálne jednotky z hľadiska nominačných motivačných typov, t. j. takých, ktoré majú vlastnosť nominácie, a teda schopnosť fyzického utvorenia lexikálnej jednotky (slovotvorná, syntaktická, interlingválna, morfológická a sémantická motivácia). Príspevok charakterizuje analyzovaný súbor 1400 dvojíc sémanticky ekvivalentných lexém z hľadiska zastúpenia jednotlivých nominačných motivačných typov, pričom sa zameriava aj na jednotlivé aspekty konkrétnych motivačných typov a ich uplatnenie v rámci lexikálnych jednotiek v súbore. Okrem samotnej prezentácie výsledkov analýzy skúmaného súboru cez prizmu jednotlivých motivačných typov sa príspevok venuje aj špecifikám vyplývajúcim z odlišnej typológie, resp. lingvistického prístupu ku konkrétnym fenoménom spojeným s jednotlivými motivačnými typmi.

Kľúčové slová: interlingválna komparácia, onomaziologická komparácia, teória lexikálnej motivácie, sémanticky ekvivalentné lexémy, slovenčina, angličtina

Literatúra:

- FURDÍK, J. 2008. Teória motivácie v lexikálnej zásobe. Martin OLOŠTIAK, ed. Košice: Vydavateľstvo LG, 2008. 95 s. ISBN 978-80-969760-7-2.
- OLOŠTIAK, M. 2011. *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: FF PU v Prešove, 2011. 339 s. ISBN 978-80-555-0334-9.
- OLOŠTIAK, M. ed. 2015a. *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015. 1024 s. ISBN 978-80-555-1406-2.
- OLOŠTIAK, M. ed. 2015b. *Viacslovné pomenovania v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015. 517 s. ISBN 987-80-555-1410-9.
- OLOŠTIAK, M. 2017a. *Lexikálna paradigmatica, sémantika a kombinatorika*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2017. 117 s. ISBN 978-80-555-1801-5. [online]. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak10>.
- OLOŠTIAK, M. 2017b. *Slovo tvorba, slovnodruhové prechody, preberanie a skracovanie lexém*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2017. 119 s. ISBN 97880-555-1807-7. [online]. Dostupné na: www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak11.

Mgr. et Mgr. Soňa Rešovská
študentka doktorandského stupňa štúdia
resovska.s@gmail.com
Prešovská univerzita v Prešove
Filozofická fakulta
Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií
17. novembra 1
080 01 Prešov

Ukrajinské rusínske nárečie obce Pača v Gemeri v komunikácii rôznych generácií

Gabriel Rožai

Na území historického Gemera sa nárečia východoslovanského typu zachovali výhradne v dvoch obciach ležiacich v jeho najvýchodnejšej časti pri hraniciach so Spišom: v Pači a v Úhornej. Tieto dialekty tvoria súčasť juhospíšskych enkláv ukrajinského rusínskeho nárečia východného Slovenska. Spomenuté enklávy prijali do svojej jazykovej štruktúry väčší počet inojazyčných (slovenských a poľských) prvkov, aj napriek tomu však nestratili svoj východoslovanský charakter dotváraný prítomnosťou niektorých historických jazykových znakov. Obec Pača, ležiaca na severovýchod od Rožňavy, je od okolitých slovenských gemerských obcí so stredoslovensko-východoslovenským nárečovým charakterom oddelená pásmom sídel, v ktorých sa komunikuje prevažne maďarským (palóckym) nárečím. Prítomnosť dialektu východoslovanského pôvodu v tejto oblasti je úzko zviazaná s kolonizáciou na valašskom práve, ktorá začala do Gemera prenikať zo Spiša už začiatkom 15. storočia. Okrajová poloha obce v horskom údolí, maďarský jazykový charakter bezprostredne susediacich obcí, ktorý v minulosti obmedzoval priame komunikačné kontakty Pače so slovenskou nárečovou oblasťou regiónu, ako aj kultúrna a jazyková blízkosť s obcou Úhorná (ležiaca na východ od Panského vrchu) predstavovali významné faktory vedúce k petrifikácii staršieho nárečového stavu. Najmä od 2. polovice 20. storočia však jazykovú situáciu oblasti (tak ako v iných kútoch Slovenska) charakterizuje dynamickejší vývin, v rámci ktorého už spomenuté determinanty strácajú svoju pôvodnú silu pri formovaní miestnych jazykových pomerov.

Cieľom nášho príspevku je zistiť, v akom rozsahu prebieha nivelizácia skúmaného nárečia enklávneho spoločenstva (vyplývajúca zo súčasného jazykového vývinu východogemerského regiónu) v komunikácii rôznych generácií. Osobitnú pozornosť zameriame na komunikačné uplatnenie tých nárečových prvkov, ktorými sa pačianske nárečie najvýraznejšie odlišuje od nárečového stavu v slovenských obciach východného Gemera, resp. od existujúceho regionálneho úzu. Daný cieľ chceme z metodického hľadiska dosiahnuť analýzou materiálu získaného kombináciou terénneho výskumu a dotazníkovej metódy.

Kľúčové slová: ukrajinské rusínske nárečie východného Slovenska, vývin jazyka, nivelizácia nárečí, obec Pača, Gemer

*Mgr. Gabriel Rožai, PhD.
gabriel.rozai@umb.sk
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Tajovského 51
974 01 Banská Bystrica*

Adaptace exonym v polštině a češtině

Agata Rupińska

Téma prezentace na XXVII. kolokviu mladých jazykovedců v Banské Bystrici se bude týkat polské a české exonymie a jejich vzájemných vztahů. Prezentace vznikla na základě diplomové práce, která je součástí řešení grantového projektu SGS č. 02/FF/2018–2019 Vytváření reality prostřednictvím jazyka – kvalitativní analýza novočeských textů. Obecným projektovým úkolem je vytváření reality prostřednictvím jazyka. Výsledkem bude kvalitativní analýza českých a polských textů. Teoretická část mého výzkumu se zaměřuje na exonymii, její vývoj a charakteristiky. Pozornost je věnována také tematizaci exonym v textech různého typu, např. jejich vědecké/nevědecké etymologizaci, interpretaci, resémantizaci apod. V praktické části jsou definovány a rozebírány vybrané příklady exonym a je provedena srovnávací analýza. V shodě s diplomovou prací bude vystoupení připraveno v češtině. Po úvodním teoretickém pojednání se v další části prezentace budu zabývat především srovnávací analýzou českých a polských exonym, a to na konkrétních publicistických textech. Celý výzkum vznikl na základě polských a českých časopisů, které byly publikovány v komunistickém období. Jsou to geografické popularizační časopisy *Poznaj świat* a *Lidé a země*. Exonymický, popř. endonymický materiál, jsem excerpovala z článků, jež popisují polské prostředí (*Lidé a země*), a z polských textů zabývajících se českým územím (*Poznaj świat*). Texty jsou rozříděny do jednotlivých skupin podle konkrétních období. *Lidé a země* je český měsíčník, který vychází od roku 1952 a patří k nejstarším kontinuálně periodikům. Jeho obsah je zaměřený na poznání světa prostřednictvím reportáží. *Poznaj świat* je nejstarší cestopisný polský měsíčník, který vychází od roku 1948. V době socialistického režimu byl jednou z několika málo možností poznat vzdálené země. Byl velmi populární, ale občas těžko dostupný kvůli malému počtu výtisků. Onymický materiál bude analyzován pomocí různých klasifikačních hledisek; exonyma budou členěna např. podle původu, míry adaptace, užívání v čase.

Klíčová slova: onomastika, exonyma, endonyma, toponymie, tematizace, analýza textu

Bc. Agata Rupińska
studentka magisterského stupně studia
rupinskaagata@gmail.com
Ostravská univerzita
Filozofická fakulta
Reální 5
701 03 Ostrava
ČESKÁ REPUBLIKA

Prímená obyvateľov Hrnčiarskych Zalužian v roku 1918 a dnes

Gabriela Slezáková

Pre pomenovanie neúradných antroponým máme v onomastickej terminológii niekoľko odborných termínov. V našom príspevku sa venujeme prímenám a živým rodinným menám v dvojmennej pomenúvacej sústave, v ktorej tieto doplnujúce mená zvyčajne predstavujú neúradný člen osobného mena, splňajúci identifikačnú funkciu v spoločenstve, v ktorom už kvôli veľkej frekvencii rovnakého priezviska úradné meno neplní základnú identifikačnú funkciu, napr. *Ondrej Markotán Palik, Ondrej Markotán Peštove, Ján Kojnok Tanáč, Ján Kojnok Tuteve*. Prímene sa v týchto prípadoch stalo neoddeliteľnou súčasťou živého osobného mena. Cieľom výskumu bolo sledovať vývin prímen dospelých obyvateľov v obci Hrnčiarske Zalužany (okr. Poltár), ktoré sme získali z pamätnej tabule venovanej obetiam 1. sv. vojny, ako aj obecnej kroniky, od roku 1918 po rok 2018, v ktorom sa tieto prímená stále používajú v každodennej komunikácii, teda zachytiť ich počas storočnice, v priebehu ktorej mnohokrát dochádzalo a stále dochádza k vynechávaniu úradného priezviska v živej komunikácii obyvateľov obce. Výskumný materiál sme získali vlastným terénnym výskumom v roku 2018 návštevou obce a obyvateľov, u ktorých bol predpoklad, že poznajú väčšinu obyvateľov obce.

Kľúčové slová: prímená, meno domu, antroponymá, vývin antroponymickej sústavy

PhDr. Gabriela Slezáková, PhD.
slezakova.gabriela@gmail.com

Teoretické aspekty interpretačnej kompetencie

Roman Soóky

V súčasnej záplave hovorených či písaných komunikátov vystupuje stále viac do popredia problematika kritického myslenia a jeho rozvoja. Schopnosť percepcie textov s istou dávkou odstupu sa javí ako kľúčová v kontexte posúdenia (ne)dôveryhodnosti či odhalenia prípadných „postranných“ úmyslov ich tvorcov. V príspevku sa preto zaoberáme možnými teoretickými aspektmi interpretačnej kompetencie, usilujúc sa o pochopenie fungovania tohto mechanizmu v komunikácii. V duchu hermeneutického chápania nazeráme na komunikáciu ako na proces porozumenia s odkazom na H.-G. Gadamera, že predmet i priebeh porozumenia sú nástojčivo jazykové, pretože interpretácia presuponuje jazykové médium (v zmysle porozumieť znamená vedieť jazykom uchopiť, zmocniť sa). Fundamentálnymi opornými bodmi v našom bádani sú semiotická koncepcia v podaní CH. S. Peirca, CH. W. Morrisa, ale aj U. Eca s presahom do komunikácie. Interpretačnú kompetenciu totiž vnímame ako neoddeliteľnú dispozíciu človeka, ktorou prekonáva rozdiely (spoznáva nepoznané) a stojí v pozadí (komunikačných) interakcií. V centre pozornosti tak stojí človek ako subjekt, ego, so svojou autopojetizačnou schopnosťou utvárať si priestor na riadenie seba samého na pozadí vlastnej autonómnosti, tvoriac tak predpoklad možného kultivovania kritického myslenia.

Kľúčové slová: interpretácia, semióza, autonomizácia, autopojetizácia, ego

Mgr. Roman Soóky

študent doktorandského stupňa štúdia

roman.sooky@juls.savba.sk

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV

Panská 26

811 01 Bratislava

Publicizmus a jeho funkcia v lexikálnej zásobe súčasného slovenského jazyka

Mária Stanková

Publicizmy ako lexikálne jednotky, ktoré sa vyznačujú najmä pojmovosťou a intelektuálnosťou, predstavujú jednu z najdynamickejších súčastí lexikálnej zásoby každého živého jazyka. Základné atribúty publicizmov sú podľa Juraja Dolníka najmä verejnosť, písanosť, denotačná aktuálnosť, optimálna aproximovateľnosť a jednoduchá výstižnosť. Už len z týchto vlastností, najmä z denotačnej aktuálnosti a výstižnosti, je zrejmý ich vplyv na dynamiku lexikálnej zásoby a zároveň aj istá „neukotvenosť“ v rámci stratifikácie spisovného jazyka i štýlového rozvrstvenia. Pri výskume publicizmu je možné využiť viacero lingvistických subdisciplín, ako sú napríklad lexikológia, štylistika, sémantika, pragmatika, čím sa lingvistické skúmanie žurnalistiky, konkrétne publicistického diskurzu, stáva otvorenejšie rôznym uhlom pohľadu. Práve vďaka využívaniu čiastkových disciplín a zároveň žurnalistickej praxe je možné nazerať na publicizmy z viacerých aspektov a pokúsiť sa o vytvorenie komplexnej definície tejto skupiny lexikálnych jednotiek. Najvýraznejšie sa publicizmy prejavujú ako súčasť lexikálnej zásoby, v ktorej plnia isté funkcie spojené najmä s jej dynamikou. Dobré sa na nich demonštrujú viaceré typy pohybov v rámci lexikálnej zásoby i posunov lexikálneho významu. Ide napríklad o determinologizáciu, generalizáciu či axiologizáciu lexikálneho významu. Rovnako i vytváranie klišé z publicizmov, ktoré stratia príznak aktuálnosti.

Cieľom tohto príspevku je zmapovať a definovať funkciu publicizmu v lexikálnej zásobe s ohľadom na zmeny v rámci lexikálneho významu a zároveň na presun v rámci stratifikačných sfér spisovného jazyka.

Výskum publicizmov si vyžaduje prepojenie lingvistickej teórie a žurnalistickej praxe, ktoré je v súčasnosti žiaduce. Vďaka takémuto typu výskumov je možné ponúknuť čiastkový pohľad na publicistický diskurz.

Kľúčové slová: publicizmus, lexikálna zásoba, funkcia, lexikálny význam, dynamika

Mgr. Mária Stanková, PhD.

maria.stankova@uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave

Filozofická fakulta

Katedra žurnalistiky

Štúrova 9

814 99 Bratislava

K problematike latinsko-cirkevnoslovanského glosára

Mária Strýčková

V príspevku sa budeme venovať problematike obradovej a liturgickej terminológie spätéj s prostredím byzantsko-slovanskej cirkvi pod Karpatmi na prelome 18. a 19. storočia. Vo východnej časti Uhorska, a to v historickej Mukačevskej eparchii, dokumentujeme oba jazyky v aktívnej forme. Pre tento priestor medzi latinským západom a byzantským východom je príznačná kultúrna, národnostná i náboženská pluralita. Spojivom v tejto rôznorodosti je jazyk: cirkevná-slovančina bola nielen liturgickým jazykom východnej cirkvi, ale spájala rôzne etnické slovanské národnosti. Taktiež aj latinčina stmefovala Uhorsko a integrovala ho s európskym kultúrnym svetom. Keďže latinský jazyk bol ešte v tomto období stále formálnym jazykom vzdelancov nielen v Uhorsku, ale aj v Európe, každá z národných kultúr participovala na latinskom spoločensťve a takto sa vzájomne formovali. Napriek tomu, že sa rozvíjajú národné jazyky, významné európske diela sa ešte prekladali do latinčiny, alebo sa písali dvojazyčne. Napriek tomu, že z prostredia historickej Mukačevskej eparchie poznáme niekoľko dvojazyčných latinsko-cirkevnoslovanských diel, doposiaľ sa tejto korelácii venovala iba malá pozornosť. Ukážkovým dielom takejto jazykovej symbiózy je aj zatiaľ prvý známy liturgický komentár z vtedajšieho centra gréckokatolíkov s názvom *TOLKOVANJE Svjaščennyja Liturgii Novago Zakona istinnyja Bezкровnyja Žertvy / EXPLICATIO Sacrae Liturgiae Novae Legis veri Incruenti Sacrificii (1815)*. Dielo bolo z rukopisnej predlohy prepísané a pod rovnomenným názvom vydané v roku 2009 v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV. Autorom rukopisu je Juraj Joannikij Bazilovič, bazilián, profesor teológie a filozofie a taktiež duchovný formátor v seminári. V našom príspevku sa budeme venovať problematike pripravovaného latinsko-cirkevnoslovanského glosára, ktorý ponúkne interpretáciu vybraných lexém v slovenskom jazyku. Jednotlivé ekvivalentné lexémy analyzujeme s ďalšími autormi latinskej i cirkevnoslovanskej literatúry. Výsledky toho porovnania načrtnú špecifiká obradového spolužitia latinskej a byzantskej tradície na pozadí byzantsko-slovanskej liturgickej praxe v Mukačevskej eparchii.

Kľúčové slová: liturgická a obradová lexika, byzantsko-slovanská tradícia

Mgr. Mária Strýčková, PhD.

maria.stryckova@savba.sk

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Dúbravská cesta 9

841 04 Bratislava

K možností zpracování predikativ v jednojazyčném slovníku

Barbora Štěpánková

Při tvorbě nového výkladového slovníku češtiny (Akademický slovník současné češtiny, ASSČ) se detailně zaměřujeme na popis jednotlivých lexikálních jednotek. Snažíme se přitom o odpovídající popis i okrajovějších typů výrazů, mezi které lze řadit také tzv. stavová adverbia – predikativa. Predikativa jako zvláštní typ příslovcí se od ostatních výrazů řazených do tohoto slovního druhu odlišují především svou primární syntaktickou funkcí, tj. tím, že tvoří posponovou část jmenného přísudku v bezpodmětých větách (srov. např. Karlík, 2017; Ševčíková, 2012). Syntaktická funkce predikativ je provázána také dalšími rysy, které předurčují specifický přístup k jejich zpracování. V tomto příspěvku se zaměříme na zachycení informace o sémantické a syntaktické spojitelnosti predikativ ve slovníkovém hesle. (V ASSČ jsou predikativa zpracovávána jako samostatné lexikální jednotky, srov. Kochová-Opavská, 2016, s. 46, případně jako samostatné lexie.)

V Mluvnici češtiny 2 se predikativa rozdělují na modální (možnostní – *je možno, lze* apod.; nutnostní – *je třeba, je nutno* apod.) a stavová (vyjadřující přírodní stav nebo stav vnějšího prostředí, pocitový stav nebo objektivní stav společenského prostředí). Pro přesnější informaci o sémantickém typu predikativa se nám při slovníkovém zpracování nabízí použití tzv. sémantizačních poznámek. V ASSČ se nejčastěji používají k vyjádření typického subjektu při popisu některých sloves, u bezpodmětých predikativních konstrukcí by v této poznámce bylo zachyceno, o typický stav čeho nebo koho jde. Př. *bouřlivo, (o počasí) s výskytem bouře, bouří*. Další z možností zpracování je uvést tyto informace formou větného výkladu významu. Př. *bouřlivo, vyjadřuje stav počasí s výskytem bouře, bouří*.

Predikativa se kromě několika výjimek (př. *lze, běda*) pojí se slovesem *být*, v některých případech při vyjádření změny stavu také se slovesem *udělat se* apod. Stavová predikativa vyjadřující pocit nebo fyzický stav člověka se objevují v konstrukcích tvořených slovesem, predikativem a jménem v dativu, které vyjadřuje proživatele. Např. *je mi smutno, udělalo se jí nevolno*. Predikativa vyjadřující stav prostředí se typicky pojí s vyjádřením místa, ke kterému se daný stav vztahuje. Např. *venku bylo bílo, na ulici je bezpečno*. V některých valenčních slovnících bývají tyto vazby vztahovány ke slovesu *být*, srov. vallex 3.0 význam 15. *vyjádření subjektivních a tělesných pocitů (dativ subjektu)*: ACT obl 3, MANN obl; př.: *Je mu horko* atd. nebo význam 17. *vyjádření (přírodních) stavů a jevů, stavů prostředí (neosobní konstrukce)*: MANN obl, LOC typ, TWHEN typ.; př. *Venku. LOC je horko*. MANN. Pro výkladový slovník je však vhodné, aby typická či obligatorní spojitelnost/vazebnost byla zachycena i u predikativa. Uvažujeme proto o uvádění valence pro celou predikátovou konstrukci.

Klíčová slova: adverbium, čeština, lexikografie, predikativum, slovník, valence

Literatura:

- Akademický slovník současné češtiny*. 2017. Praha: ÚJČ AV ČR. [online]. Dostupné na: <<http://www.slovníkcestiny.cz/>>.
- KARLÍK, P. 2017. ADVERBIUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017 [online]. Dostupné na: <<https://www.czechency.org/slovník/ADVERBIUM>>. [poslední přístup: 20. 6. 2018].
- KOCHOVÁ, P. – OPAVSKÁ, Z. (eds.) 2016. *Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2016.
- LOPATKOVÁ, M. – KETTNEROVÁ, V. – BEJČEK, E. – VERNEROVÁ, A. – ŽABOKRTSKÝ, Z. 2016. *VALLEX 3.0*. LINDAT/CLARIN digital library at the Institute of Formal and Applied Linguistics, Charles University, <http://hdl.handle.net/11234/1-2307>.
- Mluvnice češtiny 2*. 1986. Praha: Academia.
- ŠEVČÍKOVÁ, M. 2012. Predikativum v gramatickém popisu češtiny. In: Čmejrková, S. – Hoffmannová, J. ad. (eds.): *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*, 2012, s. 597 – 602.

Mgr. Barbora Štěpánková, Ph.D.

stepankova@ujc.cas.cz

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i.

Letenská 4

118 51 Praha 1

ČESKÁ REPUBLIKA

Čínská exonyma v češtině – na příkladu cestopisu *Byli jsme v zemi květů*

Tinglin Sun

Předmětem prezentace je téma adaptace čínských toponym do češtiny v dobové publicistice, konkrétně v cestopisu *Byli jsme v zemi květů*. Výše uvedený pramen popisuje cestu Uměleckého vojenského souboru do Číny, jak ji zaznamenal autorský kolektiv Jaroslav Čech, Karel Kachyňa a Vojtěch Jasný v roce 1952, kdy Československá republika a nově založená Čínská lidová republika díky stejnému režimu a sdílené ideologii navázaly přátelství. Cestopis v době budování komunismu, a obzvláště na konci 40. a v 50. letech 20. století, hrál roli důležitého propagandistického nástroje sloužícího vládnoucí ideologii. Prezentace se tedy zaměřuje nejen na jazykovou charakteristiku adaptace čínských toponym do češtiny, ale rovněž další způsoby jejich využití v textu – zabývá se také jejich úlohou (tematizace, etymologizace apod.) coby prostředku podporujícího tendenci textu. Prezentace se rovněž bude věnovat vývoji čínské exonymie v českém prostředí. V první části prezentace se studentka zaměří na teorii exonym a postupy adaptace čínských exonym do češtiny. Druhá část bude pojednávat o vybraném cestopisu o Číně; důraz bude položen na jazykové vytváření obrazu navštívené země a způsoby její prezentace v analyzovaném textu. Třetí část představuje jádro prezentace; autorka se v ní zaměří na rozbor konkrétní problematiky, objevující se při adaptaci nebo překladu čínských toponym do češtiny; pozornost bude také věnována tematizaci exonym v textu. Prezentace vychází z diplomové práce nazvané Čínská toponyma (exonyma) v českém textu, která je součástí dvouletého grantového projektu SGS Vytváření reality prostřednictvím jazyka – kvalitativní analýza novočeských textů.

Klíčová slova: čínská exonyma, adaptace exonym, cestopis, čínská toponomastika

Bc. Tinglin Sun
studentka magisterského stupně studia
763717633@qq.com
Ostravská univerzita
Filozofická fakulta
Reální 5
701 03 Ostrava
ČESKÁ REPUBLIKA

Концепт «СЕЛО» в романах Люко Дашвар

Яна Станіславівна Вільчинська

На початку ХХІ століття в лінгвістиці активно студіюють специфіку різних концептів на матеріалі художніх творів різних письменників (В. Іващенко досліджує концепт КОБЗАР, М. Скаб – концепт ДУША, Т. Вільчинська – концепт ПРОРОК, І. Дишлюк – концепт ПРИРОДА, О. Цапок – концепт КРАСА та ін.). Ми проаналізували центральний концепт СЕЛО в романістичі Люко Дашвар, виражений через інші мікроконцепти, які згруповані навколо нього.

Концепт СЕЛО є ядром концептосфери в романі «Село не люди», і його вербалізаторами виступають топоніми *Шанівка* та *Килимівка*. Також концепт СЕЛО виявляється через мікроконцепт ТЕХНІКА, що представлений такими концептами-образами: ТРАКТОР, КОМБАЙН, ЗІЛ: *«Поряд – господарство шанівського магната Залусківського: контора, олійня, три трактори, комбайн, вантажний ЗІЛ і кроляча ферма. От і все»*. Досить поширеним у тексті й функціонально навантаженим є мікроконцепт ВІРА, який актуалізований через концепти-образи ПОХОРОНУ, ПОМИНОК, ОСТАННЬОЇ ДОРОГИ. Обряд похорону представлений низкою атрибутів, серед яких поминальна їжа, поминальний стіл: *«Усю ніч шанівці не відходили від Романової та Раїсиної хати. До поминального столу позносили, хто що мав. Баби на кухні по черзі поминальну їжу готують. Плачуть і курчат скубують, плачуть і буряки на борщ чистять...»*. Ще одним вербалізатором ставлення до концепту-образу ПОХОРОН виступає дієслово «зневажати»: *«Не можна похорону зневажати, – сказав Степан. – Що подумують батьки хлопця? А сусіди? Приїхали в село люди, а на похорон не прийшли»*.

Також у нашому дослідженні розглянуто концепт-образ БОГ, який належить до мікроконцепту ВІРА МЕШКАНЦІВ СЕЛА. Концепт-образ БОГ у романі згадано через його вербалізатор «творець», який має всеосяжну силу й може вершити долі людей: *«Твої б слова та до Бога, – відповів Ігор Крупка і пішов із двору»*.

Оскільки концепт – це стійка мовна або авторська ідея, то концепт СЕЛО є одним із ключових для української культури, оскільки відображає світоглядну позицію нашого народу – село є коліскою української культури.

Ключові слова: концепт, село, концептосфера, вербалізатор, концепт-образ

*Вільчинська Яна Станіславівна, бакалавр
студентка магістратури
yana.vilchynska@gmail.com
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут філології
Бульвар Тараса Шевченка, 14, кімн. 95
м. Київ
УКРАЇНА*

Pomístní jména obsahující apelativa *draha* a *dráha* z pohledu (nejen) lidové etymologie

Soňa Wojnarová

Cílem tohoto příspěvku je analyzovat rozdíly v interpretaci pomístních jmen obsahující apelativa *draha*, *dráha* na základě různých etymologických způsobů výkladu. Mezi českými pomístními jmény se vyskytuje poměrně velké množství názvů, které obsahují apelativa *draha* nebo *dráha* (či jejich odvozené tvary jako jsou *dražka*, *dražky*, *dražičky* apod.). Celkem se v dostupném materiálu vyskytuje 2500 pomístních jmen (rozšíření po celých Čechách), ve kterých se daná apelativa objevují v neodvozeném tvaru (přibližný počet pro *draha* je 1700 a pro *dráha* 800). Obě apelativa mají základ v praslovanském tvaru *draga*, které vychází z ide. **dʰrēg-*, 'táhnout'. Ve východních a západních slovanských jazycích se apelativum používá s významem 'cesta', u jižních slovanských jazyků se objevuje význam 'údolí'. O příbuznosti obou apelativ v češtině svědčí i jejich význam a použití. Apelativum *draha* se objevuje s významem 'obecní pozemek, který není obdělán a využívá se jako pastvina; cesta mezi poli, kudy se honil dobytek na pastvu'. V některých případech se může objevovat i význam 'vyježděná cesta, úvoz', který na první pohled nemusí působit věrohodně a v mnoha případech s ohledem na typ a tvar objektu ani v úvahu nepřipadá, nicméně ve světle významu původního slova v jihoslovanských jazycích (např. chorv. *dràga* 'delší údolí' nebo také 'menší zátoka') dává smysl a může evokovat význam 'rýt, hloubit brázdu'. Význam apelativa *dráha* je téměř totožný významem *draha* a může označovat 'cestu pro dobytek; obecní pastviny; pruh země upravený k chůzi či jízdě; směr pohybu'. U pomístních jmen, která obsahují apelativa *draha* a *dráha*, se na základě dostupného materiálu dá říci, že ve více než polovině případů označují pomístní jména obsahující apel. *draha* pastviny a asi čtvrtina z nich odkazuje k cestám nebo průhonům. V pomístních jménech, která obsahují apelativum *dráha*, je zhruba polovina pojmenování motivována blízkostí vlakové trati. Dále místní informanti poskytovali taková vysvětlení daných pomístních jmen, která by se dala označit jako lidová etymologie: např. jméno vzniklo na základě tvaru daného objektu (dlouhý, úzký); místo bylo 'drahé' (porovnání práce a výnosnosti půdy); případně se zde dražilo (tráva z těchto pozemků nebo pozemky do pronájmu méně majetných). Lidová etymologie bývá charakterizována jako pokus o interpretaci daného slova (např. na základě fonetické podobnosti) a zprůhledňování či vytváření souvislostí tam, kde nejsou. Tato vysvětlení k pomístním jménům obsahujícím *draha* nebo *dráha* se objevují po celém území Čech a v souvislosti s původními významy apelativ mohou působit do určité míry konzistentně. Otázkou je, do jaké míry se tedy jedná o lidovou etymologii, kterou lze v tomto případě označit jako kolektivní,

a do jaké míry jsou vysvětlení relevantní právě pro významy, které slova *draha* a *dráha* nejen evokují, ale skutečně je (na základě etymologických vztahů) mají.

Klíčová slova: pomístní jména, draha, dráha, etymologie, lidová etymologie

Mgr. Soňa Wojnarová

s.wojnarova@ujc.cas.cz

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i.

oddělení onomastiky

Valentinská 91/1

116 46 Praha 1

ČESKÁ REPUBLIKA

Stylish words in a comparative aspect: the Russian “toxic” and the Chinese “you du de”

Liqun Yi

In recent times (1960 – 2018), the adjective “toxic” has been actively used on the pages of the press, in electronic media and in oral communication not only in Russian discourse, but also in the Chinese – “有毒的 (you du de)” (the existence of poison). In the National Corpus of the Russian language there were 335 examples with an adjective toxic, in the National Corpus of Modern Chinese – 3015. The similarity in the meaning of the two stylish words is accompanied by differences in their use in Russian and Chinese discourse.

In L. P. Krysin’s “Explanatory dictionary of foreign words” (2006) there are adjectives *токсический* and *токсичный* (Greek *toxicon* – poison). *Токсический* has two meanings: “1. toxic (toxic substances); 2. caused by the action of toxins (toxic poisoning)” (p. 778). *Токсичный* is given without examples and is interpreted as “poisonous”. In the “Large Dictionary of the Russian language” under the editorship of S. A. Kuznetsov (2004) with the word *токсический* there is a label of “Biol., Medic.”, and with the word *токсичный* – “Special”. So, in a direct sense, the two adjectives are part of terminology and have a clearly defined scope of use. The Russian stylish word *токсичный* in its meaning and use is correlated, on the one hand, with English toxic (confer the lyric of Britney Spears’ song: With a taste of your lips I’m on a ride You’re **toxic** I’m slipping under With a taste of poison paradise I’m addicted to you Don’t you know that you’re **toxic?**), on the other hand, is correlated with Russian argot (an example from V. S. Elistratov’s “Dictionary of Russian Argo”, 2000: *токсичный* means “Stinky” (about a man). “Something you, buddy, today is somehow toxic, somehow, would be washed, or something. You’re a toxic ass, but not a friend.”).

In modern Russian language, the adjective toxic is used in the financial sphere (asset, bond, debt, credit, securities and etc.), in the sphere of human relations (toxic relationship, toxic colleague, toxic parents). In such uses there is no stylistic decrease, the component “causing damage”, which causes an unambiguous negative evaluation, is actualized.

In the Dictionary of Current Chinese-6 (2012), the word “有毒的 (you du de)” consists of the hieroglyphic 有 (you) – the existence, the hieroglyphic 毒 (du) – poison and the hieroglyphic 的 (de) – the auxiliary word for the adjective. Together these three morphemes form the word 有毒的 (you du de), which means the existence of a substance that can chemically change with the body after entering the body, destroying the organization and physiological functions of the body. As in

modern Russian, the same content also applied to the Chinese language: Do you know whether salfi is toxic? (Sohu News April 2016) The user of the network said: “You are toxic.” (People’s Daily Online, January 2011)

However, in Chinese the word “有毒的 (you du de)” is updated with a different, in comparison with the Russian, component meaning, which can be defined as “infectious impact”. And since such an impact can be both negative and positive, in different combinations is presented as a pejorative (toxic self, toxic actor), and meliorative evaluation (toxic voice, toxic singer).

Comparative analysis of the two stylish words demonstrates interesting differences between Russian and Chinese linguistic culture. In Russian, the toxic is related to the mode of seriousness, in Chinese, the emphasis is on “entertainment” objects. A toxic person in Russian means a difficult, tough person, but in Chinese it means a magical and attractive person.

Keywords: stylist word, toxic, Russian language, Chinese language

M.A. Liqun Yi

doctoral candidate

yiliquan@mail.ru

Lomonosov Moscow State University

Faculty of Philology

GSP-1, Leninskie Gory

119991 Moscow

RUSSIAN FEDERATION

VARIA XXVII

**Zborník abstraktov z XXVII. kolokvia mladých jazykovedcov
(Banská Bystrica – Šachtičky 21. 11. – 23. 11. 2018)**

Editorka a editor: Veronika Gondeková, Gabriel Rožai

Formát: A5

Rozsah: 66 strán

Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o.

Banská Bystrica

**Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV,
pobočka pri Katedre slovenského jazyka a komunikácie Filozofickej fakulty**

Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

2018

ISBN 978-80-557-1437-0